МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **ВПЛИВ АВТОМАТИЗОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД: АНАЛІЗ МАШИННОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО ПЕРЕКЛАДУ СЕРІАЛУ «PEAKY BLINDERS» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0354-ап-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
освітньо-професійної програми
Переклад (англійський)
Кармелюк Карина Олегівна

Керівник к. філол. н., доц. М.В. Бережна
Рецензент к.філол.н., доц. В.В. Погонець

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

Освітньо-професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри_____
_____
«___»_____20__року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Кармелюк Карини Олегівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) Вплив автоматизованих технологій на аудіовізуальний переклад: аналіз машинного та професійного перекладу серіалу "Peaky Blinders" українською мовою

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) Бережна Маргарита Василівна, к.філол.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «13» березня_ 2025 року № 398-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) 01.12.2025 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту): англомовні діалоги серіалу "Peaky Blinders" (транскрипти), їхні відповідники з офіційного українського перекладу та машинні переклади, згенеровані автоматизованими системами перекладу; англійські словники; методологічні та теоретичні джерела, присвячені дослідженню аудіовізуального та машинного перекладу, перекладацьким помилкам та адекватності перекладу.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) проаналізувати теоретичні джерела, присвячені особливостям аудіовізуального та машинного перекладу; 2) охарактеризувати автоматизовані програмні засоби, що застосовуються в перекладі; 3) дослідити

функціонально-прагматичні, лексико-стилістичні та культурні особливості серіалу “Peaky Blinders”; 4) проаналізувати способи відтворення образних засобів, гумору, гри слів і мовлення персонажів у професійному та машинному перекладі; 5) визначити продуктивні перекладацькі трансформації; 6) систематизувати вибірку прикладів машинного та професійного перекладу і здійснити їхню порівняльну оцінку; 7) визначити типові помилки машинного перекладу й сформулювати висновки щодо його ефективності.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Бережна М.В., к.ф.н, доц.	09.06.2025	09.06.2025
Розділ 1	Бережна М.В., к.ф.н, доц.	04.09.2025	04.09.2025
Розділ 2	Бережна М.В., к.ф.н, доц.	03.10.2025	03.10.2025
Висновки	Бережна М.В., к.ф.н, доц.	31.10.2025	31.10.2025

6.Дата видачі завдання 02.06.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	лютий – квітень 2025	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	травень 2025	виконано
3	Написання вступу	червень 2025	виконано
4	Написання теоретичного розділу	вересень 2025	виконано
5	Написання практичного розділу	жовтень 2025	виконано
6	Формулювання висновків	жовтень 2025	виконано
7	Проходження нормоконтролю	листопад 2025	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	листопад – грудень 2025	виконано
9	Захист	грудень 2025	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____ К.О. Кармелюк____
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ М.В. Бережна_____
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормконтроль пройдено

Нормконтролер Г.О. Хацер_____

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 66 сторінок, 62 джерела, 2 додатки.

Об'єктом дослідження є аудіовізуальний переклад серіалу “Peaky Blinders” в умовах застосування машинного та професійного перекладу.

Мета роботи: визначення впливу автоматизованих технологій на аудіовізуальний переклад шляхом зіставлення машинного та професійного перекладу та визначення ступеня їхньої адекватності у відтворенні змістових, стилістичних і прагматичних характеристик оригіналу.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення досліджень, присвячених аудіовізуальному перекладу (АВП), його проблематиці та видам адаптації (Х. Діас-Сінтас, Т. Перванчук); сучасні підходи до аудіовізуального перекладу із впровадженням нових технологій, зокрема автоматизованого перекладу та штучного інтелекту (П. Ромеро-Фреско, Дж. Лозано, Ф. Шауме).

Отримані результати засвідчили, що технологічний прогрес сприяє розвитку аудіовізуальному перекладу, водночас створючи нові виклики. В залежності від специфіки контенту, потреб аудиторії та технічних можливостей використовуються різні види АВП. До основних складнощів АВП слід віднести передавання неформальної лексики, гумору та гри слів, культурну адаптацію, збереження мовлення персонажа та узгодження тексту з візуальним рядом. Некоректні перекладацькі трансформації можуть призвести до спотворення змісту або повної втрати авторського задуму, що, у свою чергу, знижує якість сприйняття аудіовізуального твору. На даному етапі розвитку автоматизованих технологій якість аудіовізуального перекладу все ще залежить від експертної перевірки перекладачами.

Ключові слова: *адекватність перекладу, автоматизація, аудіовізуальний переклад, машинний переклад, штучний інтелект, постредагування, перекладацькі трансформації*

ЗМІСТ

ВСТУП..... 3

РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ТА ВИКЛИКИ ПЕРЕКЛАДУ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРІВ..... 7

1.1 Еволюція аудіовізуального перекладу як галузі перекладознавства..... 7

1.2 Нові явища в процесах перекладу..... 10

1.2.1 Поняття попереднього редагування у перекладі..... 11

1.2.2 Поняття постредагування у перекладі..... 13

1.3 Інкорпорація автоматизованих програмних засобів у процеси перекладу..... 15

1.4 ШІ-технології як рушій змін у процесах перекладу та чинник впливу на роль людини в аудіовізуальному перекладі..... 21

1.5 Проблеми аудіовізуального перекладу..... 25

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ АДЕКВАТНОСТІ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ СЕРІАЛУ "PEAKY BLINDERS"..... 29

2.1 Серіал "Peaky Blinders" як об'єкт аудіовізуального перекладу..... 29

2.2 Особливості відтворення образних засобів мовою перекладу..... 31

2.3 Особливості передачі гумору та гри слів мовою перекладу..... 45

2.4 Особливості збереження специфіки мовлення персонажів в українському перекладі..... 51

ВИСНОВКИ..... 62

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 67

ДОДАТКИ..... 74

ВСТУП

Стрімкий розвиток автоматизованих технологій, зокрема систем машинного перекладу та інструментів на основі штучного інтелекту, суттєво трансформує сучасні підходи до аудіовізуального перекладу. У межах перекладознавства зростає потреба у вивченні того, як алгоритми обробки природної мови та автоматичного розпізнавання мовлення впливають на якість перекладу мультимедійних продуктів. Це особливо **актуально** з огляду на високі вимоги до передачі стилістичного колориту, гумору, гри слів та індивідуального мовлення персонажів – елементів, які традиційно вважаються складними для машинних систем. У цьому контексті аналіз перекладу популярного серіалу “Peaky Blinders” дозволяє продемонструвати специфіку функціонування автоматизованих технологій на конкретному матеріалі та оцінити можливості й обмеження машинного перекладу порівняно з професійним.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному порівнянні машинного та професійного перекладу аудіовізуального твору з урахуванням образних засобів, гумору, гри слів та мовної індивідуальності персонажів, а також у визначенні характерних помилок і обмежень машинного перекладу у сфері аудіовізуального художнього контенту.

Об'єктом дослідження є аудіовізуальний переклад серіалу “Peaky Blinders” в умовах застосування машинного та професійного перекладу.

Предметом дослідження є лінгвістичні, стилістичні та прагматичні особливості машинного та професійного перекладу серіалу “Peaky Blinders” і вплив автоматизованих технологій на якість аудіовізуального перекладу.

Метою роботи є комплексний аналіз впливу автоматизованих технологій на аудіовізуальний переклад шляхом зіставлення машинного та професійного перекладу серіалу “Peaky Blinders” українською мовою та

визначення ступеня їхньої адекватності у відтворенні змістових, стилістичних і прагматичних характеристик оригіналу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1) проаналізувати теоретичні джерела, присвячені аудіовізуальному перекладу, впливу автоматизованих технологій на перекладацькі процеси та особливостям машинного перекладу;

2) визначити сутність та специфіку попереднього редагування та постредагування у контексті аудіовізуальних творів;

3) охарактеризувати автоматизовані програмні засоби, що застосовуються в аудіовізуальному перекладі та оцінити їхній вплив на роль перекладача;

4) дослідити функціонально-прагматичні, лексико-стилістичні та культурні особливості серіалу “Peaky Blinders” як об’єкта аудіовізуального перекладу;

5) проаналізувати способи та стратегії відтворення образних засобів, гумору, гри слів і мовлення персонажів у професійному та машинному перекладі;

6) визначити роль перекладацьких трансформацій, що застосовуються у професійному перекладі для передачі змістових, стилістичних та прагматичних елементів оригіналу;

7) систематизувати вибірку прикладів машинного та професійного перекладу і здійснити їхню порівняльну оцінку з урахуванням адекватності, точності та збереження прагматичної функції висловлювань;

8) визначити основні типові помилки машинного перекладу й сформулювати висновки щодо його ефективності та обмежень у перекладі аудіовізуальних творів.

Матеріалом дослідження слугують машинні та професійні переклади британського телесеріалу “Peaky Blinders”. До професійних перекладацьких версій віднесено: 1) войсовер-переклади, виконані спільнотами перекладачів «Стругачка» (доступний переклад першого сезону) та «Цікава Ідея»

(переклади всіх шести сезонів); 2) офіційні субтитри, створені професійним перекладачем для сервісу Netflix. Машинний компонент корпусу представлений: 1) перекладом, згенерованим Google Translate на основі підготовленого транскрипту; 2) результатами роботи інструментів автоматизованого перекладу на базі ШІ, зокрема ChatGPT (версія 3.5), Gemini (версія 2.5 Flash) та Microsoft Copilot (на основі GPT-4).

Методи дослідження: описовий метод – для систематизації теоретичних положень та характеристик аудіовізуального перекладу; порівняльно-зіставний метод – для аналізу відмінностей між машинним та професійним перекладом; контекстуально-інтерпретаційний аналіз – для встановлення прагматичної функції висловлювань та оцінки адекватності перекладу; лінгвостилістичний аналіз – для виявлення специфіки відтворення образних засобів, гумору та мовної індивідуальності персонажів; кількісний метод (елементи контент-аналізу) – для підрахунку й класифікації виявлених перекладацьких рішень та помилок; метод вибірки – для формування репрезентативного корпусу прикладів із серіалу.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані у практиці аудіовізуального перекладу для підвищення якості локалізації мультимедійних продуктів; для оптимізації процесів попереднього та постредагування машинного перекладу; у навчальному процесі під час викладання дисциплін із перекладознавства, аудіовізуального перекладу та лінгвістичного аналізу; у розробці рекомендацій щодо ефективного використання автоматизованих технологій у професійній перекладацькій діяльності.

Робота пройшла **апробацію**, а основні положення і висновки наукового дослідження висвітлені у публікаціях: 1) в фаховому журналі *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2025. № 76; 2) у збірнику тез наукових доповідей *Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов*. 2024. Вип. 11, а також представлені на IX Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих

учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем» (25 листопада, 2024 р., Горлівський інститут іноземних мов, м. Дніпро).

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків та списку використаної літератури. У вступі міститься інформація щодо актуальності теми, мети та завдань роботи, об'єкта, предмета, матеріалу, методів та структури дослідження, його наукової новизни та практичної цінності, апробації результатів.

Перший розділ присвячений розвитку аудіовізуального перекладу як окремої галузі перекладознавства. Розглянуто еволюцію аудіовізуального перекладу, нові явища у перекладацьких процесах, зокрема поняття попереднього та постредагування, а також ступінь інтеграції автоматизованих програмних засобів у професійну діяльність перекладача. Проаналізовано роль ШІ-технологій як чинника трансформації перекладацьких практик і впливу на статус перекладача в сучасних умовах.

Другий розділ зосереджено на порівняльному аналізі машинного та професійного перекладу серіалу "Peaky Blinders" з огляду на специфіку аудіовізуального матеріалу та мовні особливості оригіналу. Окрема увага приділена передачі гумору, гри слів і мовної індивідуальності персонажів, що становлять особливу складність для автоматизованих технологій. Завершальна частина розділу зосереджується на загальній адекватності перекладів, що дозволяє визначити сильні сторони професійного перекладу та типові помилки машинних інструментів.

Висновки містять узагальнені результати проведеного дослідження.

У додатках подано діаграму співвідношення типів перекладацьких помилок у професійних та машинних перекладах, а також порівняльну схему адекватності перекладу за деякими показниками.

Загальна кількість сторінок роботи – 66, кількість використаних джерел – 62, кількість додатків – 2.

РОЗДІЛ 1
РОЗВИТОК ТА ВИКЛИКИ ПЕРЕКЛАДУ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРІВ

1.1 Еволюція аудіовізуального перекладу як галузі перекладознавства

На сьогоднішній день аудіовізуальний переклад (АВП) розглядається багатьма вченими як однією з найбільш процвітаючих галузей перекладознавства, що часто пояснюється її тісним зв'язком з технологіями, які в свою чергу відіграють вагому роль у її постійному розвитку [Diaz-Cintas 2015, с. 1] (тут і далі переклад наш. – К. К.). Попри те, що АВП як професійна практика існує ще з часів зародження кінематографа, досить довгий час він залишався маловивченим напрямом у наукових дослідженнях. Лише наприкінці 1950-х та на початку 1960-х років відбулися перші кроки у вивченні цієї галузі, проте справжній прорив відбувся вже наприкінці XX століття. За останні два десятиліття аудіовізуальна індустрія перетворилася на сприятливе середовище для інтенсивної наукової діяльності, у центрі якої знаходиться переклад [Diaz-Cintas 2009, с. 1].

Однак, перед тим, як розглядати еволюцію АВП більш детально, слід надати визначення самому поняттю. Аудіовізуальний переклад є когнітивною діяльністю з інтерпретації мультимедійного тексту мовою оригіналу і створення нового еквівалентного йому мультимедійного тексту мовою перекладу з урахуванням таких контекстуальних складників твору, як музика, відеоряд та невербальні знаки [цит. за: Перванчук 2021, с. 121].

Першими формами АВП стали субтитрування та дублювання, які використовувалися для адаптації іноземних фільмів до локальних ринків. У цей час аудіовізуальний переклад був переважно практичною діяльністю і не привертав значної уваги з боку науковців. Книгу Сімона Лакса "Le sous-titrage

de i lms", датовану 1957 роком, можна вважати першою в історії роботою, присвяченою субтитруванню [Diaz-Cintas 2009, с. 2].

Як зазначалося вище, бурхливий розвиток аудіовізуального перекладознавства припав на кінець XX століття, коли технологічний прогрес і цифрова революція сприяли поширенню мультимедійного контенту. За словами мовознавця Хорхе Діаса-Сінтаса, 1990-ті роки можна вважати золотим віком для аудіовізуального перекладу, адже саме тоді ця сфера стала об'єктом більш систематичних досліджень з перекладацької перспективи в освітніх, наукових та професійних колах [Diaz-Cintas 2009, с. 3].

Поява DVD і SVOD-платформ призвела до вимоги швидших темпів перекладу та масового багатомовного локалізування, що стимулювало централізацію роботи у великих компаніях-постачальниках мовних послуг. Протягом останніх двадцяти років перекладачі аудіовізуального контенту перейшли від роботи з аналоговими носіями (VHS, DOS-програми) до цифрових хмарних платформ і сервісів потокового відео (Netflix, Amazon Prime) [Nikolic & Bywood 2021, с. 51].

Сучасний етап розвитку АВП пов'язаний із впровадженням нових технологій, зокрема автоматизованого перекладу та штучного інтелекту. Наприклад, такі дослідники, як Пабло Ромеро-Фреско, вивчають виклики та можливості, що виникають у контексті автоматизації перекладу субтитрів та аудіодискрипції [Romero-Fresco 2011]. Зокрема, в роботі Ромеро-Фреско запропоновано до уваги детальний аналіз сприйняття ретрансляції (в оригіналі respeaking – також називають живими субтитрами або усним перекладом мови в текст – спосіб створення живих субтитрів за допомогою програмного забезпечення для розпізнавання мовлення [ITI 2021]), надаючи інформацію про глядацькі вподобання, розуміння та сприйняття ретрансльованих субтитрів, де дані отримано за допомогою технології відстеження руху очей (eye-tracking).

На сьогоднішній день існує кілька загальноприйнятих видів аудіовізуального перекладу, кожна з яких застосовується залежно від

специфіки контенту, потреб аудиторії та технічних можливостей. Отже, до найпоширеніших видів АВП відносять:

– субтитрування (subtitling), що являє собою текстовий переклад усного мовлення, який виводиться на екран під час показу аудіовізуального контенту (серед його підвидів розрізняють міжмовне субтитрування – переклад з однієї мови на іншу, внутрішньомовне субтитрування – субтитри тією ж мовою, що й оригінал (для осіб з порушенням слуху) та ретрансльоване субтитрування – переклад субтитрів, які вже були перекладені з оригіналу іншою мовою);

– дублювання (dubbing) передбачає повну заміну оригінального звукового ряду перекладеним мовленням акторів (тут додатково виокремлюють синхронне дублювання, яке спрямоване на максимальну відповідність артикуляції та проявам емоцій акторів);

– закадровий переклад (voice-over) – голосове озвучення, де оригінальний звук приглушений, але залишається чутним, а переклад накладається поверх нього;

– аудіодискрипція (audio description) передбачає словесний опис візуальних елементів відео для осіб із порушеннями зору (описує сцени, міміку, дії та інші деталі, які неможливо зрозуміти лише зі звукового ряду);

– сурдопереклад (sign language interpretation) є перекладом у вигляді мовлення жестовою мовою для глухих або людей зі значними порушеннями слуху;

– фансаб (fansubbing) та фандаб (fandubbing) – аматорський неофіційний переклад у вигляді субтитрування та дублювання відповідно, створений шанувальниками;

– локалізація (localization) передбачає комплексну адаптацію аудіовізуального продукту для певної культури або регіону (включає переклад, адаптацію жартів, культурних реалій, графічних елементів та інтерфейсів);

– усний переклад у реальному часі (live interpretation / respeaking) – вид перекладу, коли перекладач у реальному часі озвучує вихідне мовлення мовою цільової аудиторії [Chaume 2013];

– вільний коментар (free-commentary) – вид аудіовізуального перекладу, що надає перекладачеві свободу адаптації змісту: змінювати стиль, тон або опускати/додавати інформацію для кращого сприйняття цільовою аудиторією;

– пародійний переклад (goblin translation) – гумористична форма перекладу фільмів, що передбачає свідоме переосмислення сюжету, додавання сатиричних елементів і часто використання ненормативної лексики для створення комічного ефекту.

Підвиди аудіовізуального перекладу мають свої особливості, свої позитивні і негативні боки, які впливають на вибір перекладацьких стратегій і процес роботи над перекладом [Перванчук 2021, с. 122].

Таким чином, аудіовізуальний переклад як галузь перекладознавства пройшов шлях від суто практичної діяльності до повноцінної наукової дисципліни. Його історія демонструє, як розвиток технологій і зміна культурних потреб суспільства впливають на перекладацькі практики та теорії.

1.2 Нові явища в процесах перекладу

У попередньому підрозділі було розглянуто розвиток аудіовізуального перекладу та окреслено його основні види. Це зроблено для обґрунтування необхідності подальших досліджень, спрямованих на подолання розриву між лінгвістичними, мультимедійними, мультимодальними та мультидисциплінарними підходами [Diaz-Cintas 2015, с. 1-2]. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти різноманітні виклики, пов’язані з аудіовізуальним перекладом, та сприяти інтегрованому аналізу цієї галузі.

Дедалі частіше використання машинного перекладу разом з іншими інструментами на основі штучного інтелекту (ШІ), такими як розпізнавання мовлення або синтез мови (проаналізовані у наступних розділах), створює нову динаміку та профілі в галузі. Водночас їхнє використання призвело до значних змін в умовах праці перекладачів. Крім того, сам термін «перекладач» ставиться під сумнів на користь нових термінів, таких як «постредактор» і «локалізатор тексту». Це пов'язано з тим, що завдання, які виконують перекладачі, починають урізноманітнюватися і вимагають використання специфічних технологій або програмного забезпечення, які іноді можуть бути нав'язані компаніями, що прагнуть оптимізувати час та інвестиції [Lozano 2023, с. 2] (тут і далі переклад наш. – К. К.).

Отже, виникнення та укорінення таких відносно нових явищ, як попереднє редагування (pre-editing) та постредагування (post-editing) у перекладацьких процесах породжують низку сучасних нововведень і викликів, зокрема й в аудіовізуальному перекладі.

1.2.1 Поняття попереднього редагування у перекладі. Поняття попереднього редагування тісно пов'язано з поняттям контрольованої мови, тобто стосується певних правил, що застосовуються при написанні текстів (особливо технічних) для уникнення лексичної двозначності та складних граматичних конструкцій, що полегшує користувачеві читання та розуміння тексту, а отже, полегшує застосування таких технологій, як пам'ять перекладу та машинний переклад [Guerberof 2020] (тут і далі переклад наш. – К. К.).

Попереднє редагування передбачає використання набору термінологічних і стилістичних рекомендацій або правил для підготовки вихідного тексту перед автоматизацією перекладу з метою поліпшення якості вихідного тексту. Редактори дотримуються певних правил, щоб не лише усунути друкарські помилки та виправити можливі помилки у змісті, але й написати коротші речення, використати певні граматичні структури (наприклад, спрощений порядок слів і менше пасивного стану) або

семантичний вибір (використання узгодженої термінології), а також позначити певні терміни (наприклад, назви продуктів), які можуть не потребувати перекладу. Існує програмне забезпечення, наприклад, Acrolinx, яке допомагає автоматично попередньо редагувати контент, додаючи термінологічні, граматичні та стилістичні правила до бази даних, які потім застосовуються до вихідного тексту [Guerberof 2020].

З урахуванням вищезазначеного, можна виокремити наступні переваги застосування попереднього редагування у перекладі:

1) Вища якість машинного перекладу: попереднє редагування вихідного тексту відповідно до вимог машинного перекладу може значно підвищити якість результату, зменшити обсяг постредагування та зробити робочий процес перекладу більш плавним;

2) Заощадження часу і грошей: оптимізація вихідного тексту зменшує потребу в подальшому редагуванні, що економить час і гроші перекладачів і компаній, які використовують машинний переклад;

3) Послідовність і точність: добре написаний текст гарантує, що переклад буде послідовним і точним, а стандартизація термінології та усунення двозначностей зводить до мінімуму ймовірність помилок у перекладі;

4) Висока читабельність кінцевого продукту: попереднє редагування допомагає зробити перекладений матеріал більш плавним і легким для сприйняття, що підвищить його сприйняття серед кінцевих споживачів;

5) Пришвидшення роботи перекладача: коли перекладач починає постредагування (розглянуто далі), він працює з уже оптимізованим текстом, що дозволяє зосередитися на дрібних деталях і нюансах тексту, а не на виправленні серйозних помилок [Meinred 2024].

Підсумовуючи, слід зазначити, що попереднє редагування є ключовим етапом для забезпечення ефективної роботи з машинним перекладом [Guerberof 2020].

1.2.2 Поняття постредагування у перекладі.

Постредагування можна визначити як «редагування, модифікацію та/або виправлення попередньо перекладеного тексту, обробленого системою машинного перекладу з мови оригіналу на мову або мови перекладу» [цит. за: Guerberof 2020]. Іншими словами, постредагування – це перевірка тексту, згенерованого системою машинного перекладу, на відповідність оригіналу, а також виправлення можливих помилок для досягнення заданих критеріїв якості.

Перед початком постредагування необхідно узгодити критерії якості із замовником. Основна мета постредагування є підвищення продуктивності та прискорення процесу перекладу. Це включає відхилення сегментів машинного перекладу, редагування яких займає більше часу, ніж переклад з нуля або використання пам’яті перекладів. Залежно від якості машинного перекладу і очікувань замовника, текст може потребувати повного перекладу заново, значного або незначного виправлення чи взагалі не вимагати змін.

Існує також поняття автоматичного постредагування – процесу, у межах якого вихідний текст коригується автоматично перед його передачею на постредагування людиною або перед публікацією. Це може здійснюватися, наприклад, за допомогою набору регулярних виразів, основаних на виявлених у машинному перекладі шаблонах помилок, або шляхом використання підходів, керованих даними [цит. за: Guerberof 2020], з метою зменшення зусиль людини під час остаточного редагування тексту .

Слід зазначити, що постредагування поділяють на два типи – базове (або швидке) та повне. Тобто, постредагування класифікується за рівнем необхідного редагування: повне постредагування забезпечує якість, наближену до людського перекладу, а базове (швидке) постредагування передбачає мінімальні виправлення для загального розуміння тексту. Існують також проміжні рівні, які визначаються в ході обговорень із замовником перед початком роботи, хоча іноді ступінь постредагування може змінюватися вже в процесі роботи.

Стандартизація часто постає як відповідь на технологічні виклики. Так само, як існує нагальна потреба в універсальних метриках для оцінювання якості субтитрів, подібні підходи необхідні й для контролю та регулювання машинного перекладу. Провідні мовники та власники контенту, зокрема BBC і Netflix, розробляють власні рекомендації та стандарти якості. Крім того, модель NER (Romero-Fresco & Martínez, 2015) застосовується в різних контекстах для оцінювання якості внутрішньомовних субтитрів у прямому ефірі [Nikolic & Bywood 2021, с. 61].

Для регулювання практик машинного перекладу і постредагування у квітні 2017 року було опубліковано стандарт ISO 18587:2017 під назвою «Послуги з перекладу – Постредагування результатів машинного перекладу – Вимоги» (ISO, 2017). Ця норма орієнтована на постачальників послуг перекладу, замовників і постредакторів та описує як вимоги до виконання завдань з постредагування, так і необхідні компетенції постредакторів [Lozano 2023, с. 7]. За визначенням Дж. Лозано та Л. Мехіас-Клімента, які згодом адаптували згадані вище вимоги до контексту АВП та, зокрема, дублювання, нові професійні якості перекладача включають такі навички, як уміння працювати з вихідними даними машинного перекладу та адекватно їх редагувати, додаючи «людський дотик» до обмеженого творчого й герменевтичного потенціалу обробки мультимодального тексту та відтворення його задуму в цільовому тексті [Lozano 2023, с. 8].

У підсумку, постредагування є сучасною та високоефективною методологією перекладу, що гармонійно поєднує швидкість і масштабованість машинного перекладу (МП) з лінгвістичною та контекстуальною точністю людського досвіду. Цей гібридний підхід забезпечує не просто переклад, а створення високоякісного, природного та культурно адаптованого цільового тексту. Роль кваліфікованого постредактора є тут критично важливою: він уточнює термінологію, коригує синтаксичну структуру, усуває алогізми та забезпечує повну відповідність тексту заданому стилю і тону, чого наразі не може гарантувати жодна система МП.

1.3 Інкорпорація автоматизованих програмних засобів у процеси перекладу

Автоматизовані програмні засоби на сьогодні відіграють дедалі важливішу роль у процесах перекладу, зокрема в аудіовізуальному. Використання технологій має на меті підвищення продуктивності, забезпечення якості та прискорення робочих процесів.

В статті Аліни Караканти, доцентки Центру лінгвістики Лейденського університету в Нідерландах, зазначається, що машинний переклад є одним із провідних рушіїв технологічного перевороту для АВП й нині активно впроваджується як постачальниками мовних послуг, так і фрилансерами [Karakanta 2022]. Втім, процес субтитрування тривалий час вважався сферою, у якій машинний переклад не досяг значних успіхів через неспроможність систем обробляти усний стиль субтитрів і брак візуального та текстового контексту [Bywood та ін., 2017; Burchardt та ін., 2016].

У застосуванні машинного перекладу до субтитрування цей процес зазвичай розглядають як переклад тексту: мовлення вихідною мовою транскрибується й розмічається людиною, після чого пропускається через систему машинного перекладу для перекладу – або по одному субтитру, або кілька субтитрів об’єднуються у більші фрагменти тексту. Такий підхід має обмежену ефективність, адже автоматизує лише етап перекладу й, відповідно, вимагає значного людського втручання, наприклад для транскрипції та розмітки.

Другою вадою є те, що цей підхід зводить мультимодальний характер субтитрування до письмового тексту, роблячи системи «сліпими» до інформації з візуального та акустичного вимірів.

Останні технологічні розробки відкривають шлях до ширшої автоматизації процесу субтитрування. Нейронний машинний переклад продемонстрував безпрецедентну якість перекладу та придатність навіть для

більш творчих типів текстів [Hadley та ін. 2019]. Переклад мовлення – тобто переклад чутного мовлення з однієї мови іншою – є ще однією перспективною технологією для аудіовізуального перекладу, оскільки враховує акустичний вимір таких текстів [Karakanta 2022].

Відео-керований і мультимодальний переклад [Barrault та ін., 2021], хоча поки що не повністю реалізований у комерційних умовах, може невдовзі доповнити набір технологій, корисних для субтитрування, завдяки інтеграції інформації з візуального каналу. Завдяки цим новітнім технологіям автоматизація виходить за межі машинного перекладу, охоплюючи комплексні рішення для автоматичного субтитрування, що включають авто-розмітку, виявлення зміни кадрів і сегментацію з урахуванням аудіоінформації [Karakanta 2022].

Нижче розглянуто деталі реалізації декількох сучасних технологій, які активно впроваджуються у робочі практики АВП.

Технологія Speech-to-Text

Технологія перетворення мовлення в текст (Speech-to-Text, STT) використовує штучний інтелект для трансформації усного мовлення в письмовий текст. Це досягається за допомогою алгоритмів розпізнавання мовлення, які аналізують звукові хвилі та перетворюють їх у цифрові символи, слова та фрази [Hu, Downie 2024]. Тобто, іншими словами, STT-системи зазвичай створені шляхом поєднання технології розпізнавання мови на основі штучного інтелекту з транскрипцією.

З технічної точки зору програмне забезпечення для перетворення мови в текст складається з наступних компонентів:

– мовного введення – мікрофон фіксує вимовлені слова;

– виділення особливостей – визначає характерні тони та патерни;

– декодеру – зіставляє особливості мови зі словами за допомогою мовної моделі;

– виведення тексту – форматує текст з розділовими знаками та великими літерами для зручності читання [Hu, Downie 2024].

Сучасні STT-системи застосовують глибинне навчання (deep learning) та великі мовні моделі для підвищення точності та ефективності розпізнавання. Наприклад, компанія OpenAI розробила нейронну мережу під назвою Whisper, яка демонструє високу точність та стійкість до різних акцентів і шумів [Open AI 2022].

Технологія перетворення мовлення в текст знаходить широке застосування у різних сферах, як от консалтинг – аналіз дзвінків для покращення якості обслуговування клієнтів, або транскрипція розмов під час конференцій для автоматичного створення протоколів зустрічей та інших текстових документів. У сфері АВП STT використовують для створення субтитрів для відеоконтенту. Наприклад, Warner Bros. Discovery співпрацює з Google Cloud для впровадження згенерованих за допогою ШІ субтитрів на своєму стрімінговому сервісі Max [Shakir 2024].

Щодо методів розпізнавання мови, то їх існує три: синхронний, асинхронний і потоковий. Синхронний миттєво перетворює мову на текст (максимум 1 хвилина). Використовується для субтитрів у прямому ефірі. Потоковий обробляє аудіо в реальному часі, відображаючи текст під час мовлення. Асинхронний транскрибує великі попередньо записані файли із затримкою на виході [Hu, Downie 2024].

Загалом, технологія перетворення мовлення в текст стає невід’ємною частиною сучасних інформаційних систем, сприяючи підвищенню ефективності роботи, покращенню доступності інформації та розширенню можливостей міжкультурної комунікації.

Варто зауважити, що використання технології STT в аудіовізуальному перекладі художніх творів поки що не є поширеною практикою, а тим більше – безкоштовною. Безоплатні ж пробні версії зазвичай демонструють переклад низької якості.

Технології Text-to-Speech та Synthetic Voice Generation

Зворотною за функціоналом до попередньо розглянутої є технологія перетворення тексту в мовлення (Text-to-Speech, TTS), яка дозволяє

автоматично озвучувати письмовий текст, використовуючи засоби генерації синтетичного голосу (Synthetic Voice Generation). Це досягається за допомогою алгоритмів машинного навчання та глибоких нейронних мереж, які аналізують текст і генерують відповідний аудіосигнал [Google Cloud].

До основних компонентів TTS-систем відносять:

– аналізатор тексту – включає розпізнавання мовних конструкцій, пунктуації та спеціальних символів для правильного інтонування та вимови;

– акустичний моделятор – визначає, як кожен фрагмент тексту повинен звучати, враховуючи фонетичні та просодичні особливості мови;

– вокодер – перетворює акустичні моделі в аудіосигнал, який сприймається як природне мовлення.

Сучасні TTS-системи прагнуть досягти максимальної природності та виразності мовлення. Використання нейронних мереж, таких як WaveNet від DeepMind, дозволяє створювати голоси, які важко відрізнити від людських [Google Cloud].

Технологія перетворення тексту в мовлення знаходить застосування у сфері освіти, сприяючи вивченню мов та покращуючи сприйняття навчальних матеріалів. Крім того, завдяки TTS виникла можливість допомоги людям з вадами зору або дислексією сприймати письмову інформацію на слух. Дана технологія вже досить широко застосовується для озвучування електронних книг, статей і новин, однак у сфері АВП ця технологія поки не стала загальноприйнятою.

Слід акцентувати, що штучний інтелект значно покращив технологію TTS, зробивши синтезовану мову більш реалістичною та виразною. Найважливішим досягненням став Neural TTS, який імітує природну людську мову, додаючи інтонацію, емоції та паузи. Це дозволяє уникнути механічного звучання, характерного для традиційних методів, і створювати плавні, живі голоси. Завдяки цьому системи синтезу мовлення набули емоційного дотику, що особливо важливо для чат-ботів, віртуальних помічників, аудіокниг і навіть терапевтичних застосувань.

Ще одним значним досягненням є можливість створювати настроювані голоси, які можна адаптувати до різних потреб – від бізнес-застосувань, де важливо передати емпатію чи професіоналізм, до розважального контенту, наприклад, голосів, натхненних кінофільмами. Крім того, сучасні системи TTS підтримують багатомовність і різні акценти, що робить їх доступними для глобальної аудиторії. Вони не лише озвучують текст кількома мовами, а й адаптуються до регіональних особливостей вимови, покращуючи взаємодію з користувачами.

Останнім ключовим аспектом стало глибоке інтегрування TTS із розмовним ШІ, що зробило голосових помічників, таких як Siri, більш природними у спілкуванні. Вони не просто озвучують текст, а реагують на запити, враховуючи контекст розмови, що значно покращує користувацький досвід. Завдяки всім цим досягненням ШІ відкрив нові можливості для синтезу мовлення, зробивши його більш гнучким, адаптивним і реалістичним [Shaip 2024].

Подібно до згаданої вище технології STT, синтез мовлення (TTS) також поки що не набув статусу провідного інструменту у професійному перекладі й озвучуванні художніх аудіовізуальних творів. Як зазначено у звіті European Audiovisual Observatory (2023), TTS-технології переважно використовуються у некомерційному або аматорському контенті, зокрема в онлайн-відео, де вони дозволяють створювати озвучку швидко та з мінімальними витратами [Council of Europe 2023]. У цьому контексті TTS має дещо ширше застосування порівняно зі STT, яка часто вимагає точнішого технічного налаштування та людського втручання при транскрипції. Також, за даними дослідження Journal of Audiovisual Translation, професійні перекладачі здебільшого ставляться до TTS скептично через обмежену природність голосових моделей та низьку емоційну варіативність озвучення [Minutella 2020].

Технологія Speech-to-Speech

Слід виокремити перспективну технологію перетворення мовлення в мовлення (Speech-to-Speech, STS), яка дозволяє автоматично перетворювати

усне мовлення з однієї мови на усне мовлення іншої, зберігаючи інтонацію та тембр оригінального голосу.

До основних компонентів STS-технології відносять:

– аналізатор мовлення – перетворює вхідне аудіо в текстовий формат;

– машинний переклад (можливо додатково застосування ШІ) – перекладає отриманий текст з однієї мови на іншу;

– синтезатор мовлення – генерує аудіо на основі перекладеного тексту, часто з можливістю збереження характеристик оригінального голосу.

Одним із прикладів реалізації STS-технологій є Translatotron від Google – перша модель, яка здійснює безпосередній переклад мовлення з однієї мови на іншу без проміжного текстового представлення, зберігаючи голосові характеристики оригінального мовця [Jia 2019]. Інше рішення пропонує компанія Resemble AI, чиї технології забезпечують конвертацію голосу в реальному часі, даючи можливість змінювати мовні характеристики та емоційне забарвлення мовлення, що робить комунікацію ще більш природною та гнучкою [Resemble AI].

STS-технології широко застосовуються у різних сферах. Однією з ключових галузей є мовний переклад, який дозволяє людям, що говорять різними мовами, спілкуватися в реальному часі. Також ці технології відіграють важливу роль у відновленні голосу, допомагаючи людям, які втратили здатність говорити, знову спілкуватися, використовуючи їхній природний голос, відтворений за допомогою штучного інтелекту [Koronka 2024]. Окрім цього, STS-технології активно застосовуються в індустрії розваг і медіа, зокрема для створення дубляжу у відеоконтенту на платформі YouTube, що дозволяє зберігати оригінальні голоси мовців і робити контент більш доступним для міжнародної аудиторії.

Незважаючи на значний прогрес, STS-технології стикаються з викликами, такими як забезпечення високої точності перекладу, збереження емоційного забарвлення та інтонації, а також етичні питання, пов’язані з

можливістю зловживання технологією для створення фальшивих голосів [Mitchell 2024]. Загалом, технологія Speech-to-Speech має потенціал значно покращити міжмовну комунікацію та надати нові можливості в різних сферах життя, зокрема перекладі аудіовізуальних творів.

1.4 ШІ-технології як рушій змін у процесах перекладу та чинник впливу на роль людини в аудіовізуальному перекладі

Багато дослідників наголошують, що саме штучний інтелект (ШІ) став провідною рушійною силою трансформацій, яка докорінно змінює робочі процеси перекладу, ролі учасників і професійні стандарти. Як зазначає Д.Оррего-Кармона, «індустрія медіалокалізації […] зазнала радикальних змін внаслідок прискореного впровадження рішень на базі ШІ, які трансформують виробничі процеси» [Orrego-Carmona, 2024, с. 1] (тут і далі переклад наш. – К. К.).

Автоматизовані інструменти, зокрема машинний переклад, системи розпізнавання мовлення та постредагування, істотно підвищили швидкість і обсяг роботи, але водночас поставили питання про збереження людської експертизи. Автор наголошує, що успішна інтеграція ШІ можлива лише за умови поєднання технологічної ефективності з людською компетентністю, оскільки «штучний інтелект не слід розглядати лише як інструмент скорочення витрат, а як частину ширшої екосистеми, у якій людська експертиза та технологічні можливості взаємно доповнюють одна одну» [Orrego-Carmona, 2024, с. 3]. Таким чином, розвиток технологій розглядається не як заміна перекладача, а як потенціал для створення гібридної екосистеми, де людина залишається носієм креативності, емпатії та культурного розуміння.

Водночас, автор критично оцінює тенденцію стандартизації, яка змінює сутність перекладацької праці, обмежуючи автономію фахівця. На думку Оррего-Кармони, «стандартизація змінює роль перекладачів і позбавляє професію гнучкості та автономії, що може призвести до автоматизованих, повторюваних рішень без елементу творчості» [Orrego-Carmona, 2024, с. 7]. У сфері аудіовізуального перекладу це проявляється особливо гостро, оскільки постредагування машинного виводу часто не забезпечує очікуваної ефективності – «аудіовізуальне постредагування […] може бути менш ефективним, адже воно все одно потребує узгодження й поєднання кількох смислових кодів, які складають мультимодальний продукт» [Orrego-Carmona, 2024, с. 8]. Науковець підкреслює необхідність переосмислення ролі перекладача як активного учасника гібридного процесу, що не лише «виправляє помилки» у машинному тексті, а й формує смислову цілісність твору, орієнтуючись на глядача. Отже, Оррего-Кармона пропонує концепцію «орієнтованого на людину підсилення», у межах якої впровадження ШІ має не нівелювати, а підсилювати людську агентивність, зберігаючи якість перекладу, професійну сталість і етичні засади галузі [Orrego-Carmona, 2024, с. 12-15].

Таким чином, роль людини в аудіовізуальному перекладі зазнає значного впливу у добу стрімкого розвитку технологій – відбувається зміна професійних обов’язків. Завдяки ШІ перекладачі можуть зосередитися на редагуванні та постредагуванні машинних перекладів, забезпечуючи високу якість кінцевого продукту [Пеха 2024]. Але водночас виникає потреба і в нових навичках, тому що фахівці повинні освоювати нові технології та інструменти ШІ, адаптуючись до змін у професії [Лип’ятських 2024].

За словами перекладача та перекладознався Богдана Стасюка, в письмовому перекладі глобальна собівартість послуг впала щонайменше вдвічі. Машина потіснила людей зі стадії власне перекладу до ролі постредакторів, менеджерів проєктів та виконавців творчих завдань, де є потреба уважно працювати з лінгвокультурними особливостями цільового

ринку, експресією, образністю, полісемією тощо. У простих завданнях на кшталт перекладу типових одноманітних текстів ШІ спроможний не просто потіснити людей, а й фактично замінити. У Стасюка не викликає сумнівів, що ШІ тільки розширюватиме свою присутність і намагатиметься підкорити поки що неприступні для нього вершини: художній переклад, аудіовізуальний переклад кіно- та телефільмів, локалізацію відеоігрового контенту, маркетинг, рекламу та усний переклад [за цит.: Лип'ятських 2024].

На думку Б. Стасюка та багатьох інших дослідників, навіть найсучасніші машинні перекладачі та алгоритми, що лежать в їх основі, поки що не здатні мислити повноцінно. Вони не вміють встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, глибоко аналізувати інформацію, здійснювати осмислений пошук релевантних даних, а також ефективно взаємодіяти зі складними комунікативними системами [за цит.: Лип'ятських 2024]. Яскравим прикладом такої системи є людина, яка, як носій свідомості, володіє унікальними когнітивними здібностями.

Однак, ШІ-технології не тільки скорочують роботу для людей, але й додають до її загального обсягу. Наприклад, А. Пеха, керівник бюро перекладів Skrivanek, відмічає, що «оскільки контент тепер можна легко створювати за допомогою штучного інтелекту, його потрібно перевіряти, виправляти та оцінювати за допомогою експертів з локалізації» [Пеха 2024].

Відомою проблемою є галюцинації ШІ – явище, коли велика мовна модель створює неточні або взагалі безглузді результати [IBM 2023]. Галюцинації можуть проявлятися і під час перекладу, де ШІ, наприклад, «не розуміючи» зміст оригінальні думки (через недостатність контексту, помилки при вводі даних та інші причини), буде спотворювати її власними хибними перекладацькими інтерпретаціями. Таким чином, переклад може бути дуже плавним, але передавати викривлений зміст [Alfaify 2025, с. 23]. Окрім вдосконалення самих мовних моделей, єдиним способом запобігти використанню такого неякісного перекладу є професійна перевірка людиною.

Тож спільнота перекладачів перестає перед різноплановими викликами, використовуючи ШІ-технології у своїх робочих практиках. До названих викликів, що пов’язані з якістю перекладу, можна ще додати проблему етичних аспектів, тобто використання ШІ вимагає особливо прискіпливого обговорення питань авторського права та відповідальності за контент. Відомо, що перекладачів можливо забов’язати поважати конфіденційність даних (шляхом підпису договору і т.д.), тоді як системи штучного інтелекту не можуть цього гарантувати [Пеха 2024].

Реакція суспільства на застосування ШІ в виробництві аудіовізуального контенту є неоднозначною. Наприклад, фільм «Бруталіст» (авторства режисера Бреді Корбета) критикують через використання технології клонування голосу для вдосконалення акторських виступів, що викликало суперечки в кіновиробництві. Монтажер «Бруталіста» Давід Янчо пояснив, що для досягнення ідеальної угорської мови, яку навіть носії не змогли б відрізнити від оригіналу, він скористався технологією української компанії Respeecher. Янчо вирішив удосконалити акценти Едріена Броуді та Фелісіті Джонс, використовуючи штучний інтелект для корекції угорських звуків. Він зазначив, що традиційне переписування діалогів не дало бажаних результатів, тому використовували ШІ для точнішого відтворення окремих угорських слів [Качковська 2025].

Підсумовуючи, варто зазначити, що штучний інтелект сприймається одними перекладачами як потенційна загроза професії, а іншими – як цінний інструмент, що може підвищити продуктивність і ефективність [Alfaify 2025, с. 17]. Також панівною лишається думка, що нині повна залежність від AI-перекладу у відповідальних або чутливих контекстах залишається ризикованою, адже штучний інтелект ще не досяг рівня, який дозволив би повністю замінити людських перекладачів. Тобто необхідний синергетичний підхід, що поєднує людський досвід і допомогу ШІ-інструментів [Alfaify 2025, с. 34-35; Reviers 2024, p. 5].

1.5 Проблеми аудіовізуального перекладу

Аудіовізуальний переклад є складною сферою, що вимагає не лише високого рівня володіння мовами, а й глибокого розуміння культурного контексту, специфіки аудіовізуального формату та технологічних аспектів. Однією з основних проблем є вплив перекладацьких помилок на сприйняття глядачем кінопродукції. Некоректні трансформації можуть призвести до спотворення змісту або повної втрати авторського задуму, що, у свою чергу, знижує якість сприйняття аудіовізуального твору.

Ситуація погіршується на фоні щорічного зростання в геометричній прогресії обсягів аудіовізуального контенту, зокрема серіалів, фільмів та відеоігор, та відсутністю якісного професійного перекладу для них. Внаслідок цього зростає популярність аматорського дубляжу й субтитрування, яке часто виконується без фахової підготовки, технічного забезпечення чи навіть доступу до сценарію або монтажних листів. Як зазначають дослідники, у країнах з великою кількістю фанатських спільнот (Китай, Японія, Південна Корея) до офіційного релізу може з’явитися кілька неофіційних версій перекладу, які часто є низькоякісними. Подібна ситуація також характерна для перекладів, що створюються за допомогою краудсорсингу, коли над субтитрами одночасно працює кілька волонтерів без перекладацької освіти [Gambier 2016].

Ще однією значущою проблемою є власне характер помилок, що виникають під час перекладу. Зокрема, Артюх подає класифікацію, що охоплює низку чинників: від непрофесіоналізму до лексико-семантичних труднощів, таких як омонімія, синонімія, паронімія, буквальний переклад чи неправильне тлумачення культурно маркованої лексики [Artiukh 2015].

Таким чином, складнощі аудіовізуального перекладу зумовлені не лише мовними бар’єрами, а й культурними, технічними та організаційними факторами. Щоб забезпечити якісний переклад, необхідна співпраця

професіоналів, наявність чітких стандартів, а також розуміння особливостей формату, що перекладається. Лише за таких умов глядач зможе повною мірою зануритися в автентичний зміст аудіовізуального твору.

Дана робота присвячена аналізу таких проблемних елементів перекладу з мови оригіналу на мову перекладу, як неформальна лексика, гумор і гра слів, культурна адаптація, збереження оригінального тону персонажа, протиставлення лінгвального та нелінгвального планів (хибний переклад суперечить зображеним подіям), розбіжність усного та письмового перекладів, що одночасно представлені глядачеві.

Лексеми, що передають емоційний стан людини за певних обставин, ставлення суб'єкта до об'єкта чи суб'єкта, особливо в негативному контексті (передають ненависть, відразу, презирство), належать до ненормативної лексики. Складність перекладу даного прошарку лексики полягає в необхідності розпізнати прихований зміст і асоціативні відтінки мовою оригіналу та адекватно передати їх мовою перекладу. Адже в більшості випадків дослівний переклад не знаходить влучного відображення в мові, якою здійснюється переклад. А звичайне опущення чи невиправдане пом'якшення «непристойних» слів і виразів дуже часто завдає шкоди перекладу через неточність передання настроїв, емоцій, викривлення стилю автора [Давиденко 2015, с.145–147]. Таким чином, навіть якщо певна лексика викликає відразу, вона є частиною мовної картини світу і заслуговує на увагу та дослідження, а лінгвіст-перекладач не може нехтувати мовними явищами, які об'єктивно існують.

Передача гумору, сарказму та гри слів у перекладі становить серйозну складність як у письмовій, так і в усній формі. В основі будь-якого жарту лежить панчлайн (англ. punch line) – ключове слово або фраза, зазвичай розміщена в кінці, яка й викликає сміх. Основне завдання перекладача – передати комічний ефект без необхідності в поясненнях чи коментарях. На думку американського дослідника Девіда Беллоса, прагнення до дослівної точності в таких випадках недоречне: важливо, щоб у читача перекладеного

тексту виникали схожі асоціації, на яких ґрунтується оригінал [Бондаренко 2017]. Щодо гри слів, то серед можливих способів її передачі перекладознавці виокремлюють наступні:

– гра слів → гра слів;
– гра слів → не гра слів;
– гра слів → інша стилістична фігура;
– пропуск гри слів;
– пояснення.

Зазначені вище складнощі перекладу чинять безпосередній вплив на проблему збереження оригінального тону персонажа при перекладі, адже тон персонажа часто будується на грі слів, каламбурах або культурних відсиланнях, які важко перекласти буквально. Перекладач змушений шукати компроміс між збереженням авторського задуму та пристосуванням жарту або репліки до сприйняття новою аудиторією. У таких випадках перекладач іноді повинен творити наново – тобто «переписувати», зберігаючи функцію висловлювання, а не його форму. Проблема ускладнюється тим, що різні мови мають різні культурні й соціальні коди. Наприклад, герой, який у оригіналі говорить просторіччям або з використанням діалекту, у перекладі може втратити свою ідентичність, якщо перекладач не знайде відповідника, зрозумілого цільовій аудиторії. При цьому важливо уникнути штучності: надмірне «українізування» персонажа через заміну реалій або стилістики може змінити його образ і викликати відчуття невідповідності. Отже, збереження оригінального тону персонажа – це не технічне, а творчо-аналітичне завдання, що вимагає глибокого розуміння як мови оригіналу, так і цільової культури.

Проблема протиставлення лінгвального та нелінгвального планів в аудіовізуальному перекладі постає як одна з ключових у сфері перекладу фільмів, серіалів та інших мультимодальних текстів. Лінгвальний план охоплює вербальні елементи – діалоги, монологи, написи на екрані, тоді як нелінгвальний план включає візуальні та звукові засоби: міміку, жести, інтонацію, музичний супровід, кольори, кадрування та інші кінематографічні

прийоми. Складність збереження балансу між цими двома планами полягає в тому, що лінгвальний і нелінгвальний плани часто доповнюють або навіть суперечать один одному. Наприклад, персонаж може сказати щось нейтральне словами, але його інтонація або міміка створюють протилежне враження. Перекладач повинен розпізнати цю багатозначність і знайти спосіб передати її, навіть якщо вербальний текст не дає явних підказок.

Проблема розбіжності усного та письмового перекладів зумовлена тим, що є обмеження як для субтитрів (письмовий текст на екрані не може бути довшим за два рядки, щоб його встигли прочитати), так і для усного перекладу, який потрібно синхронізувати з довжиною оригінального усного тексту [Терещенко 2018].

Наостанок, варто зазначити, що крім описаних вище проблем, у контексті перекладу, особливо за участю машинного або його пост-редагування, постає питання: наскільки переклад є «оригінальним» твором і чи може перекладач бути автором? Адже не існує єдиного міжнародного правового рамкового документа, який би охоплював авторські права в перекладі/доступності – у країнах ЄС є національні закони з різною імплементацією. Така невизначеність щодо правових й процесуальних викликів – зокрема щодо прав інтелектуальної власності, відстеження авторства, ефективного управління правами – є запорукою низки морально-економічних проблем (наприклад, відсутність належного права на визнання та оплати праці для працівників сфери АВП) [Oncins 2024].

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ АДЕКВАТНОСТІ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ СЕРІАЛУ “PEAKY BLINDERS”

2.1 Серіал “Peaky Blinders” як об’єкт аудіовізуального перекладу

Британський телесеріал кінорежисера та сценариста Стівена Найта – “Peaky Blinders” («Гострі Картузи») – є цінним матеріалом для дослідження в межах аудіовізуального перекладу завдяки поєднанню мовних, культурних та стилістичних особливостей, що створюють низку перекладацьких викликів. Однією з ключових ознак цього гангстерського серіалу є використання бірмінгемського діалекту (так званого Brummie accent), який вирізняється фонетичними та лексичними відмінностями навіть у межах англійської мовної спільноти. Додаткову складність становить широке використання сленгових виразів, ідіом, історичних реалій та жаргону, притаманного робітничому середовищу Великої Британії 1920-х років.

Даний твір, хоча й є вигаданою історією, проте черпає натхнення з реальних постатей кримінального світу, які діяли в період після Першої світової війни, і демонструє стрімкий злет та подальший занепад таких злочинних угруповань у контексті глибоких соціально-економічних і політичних трансформацій того часу. Справжня банда «Гострі Картузи» сформувалася ще в 1890-х роках, проте змінні або одноразові леза для безпечного гоління з’явилися значно пізніше – лише у 1903 році, коли компанія Gillette вперше представила їх на ринку США. До Великої Британії ці новинки дісталися лише у 1908-му. Враховуючи ці хронологічні факти, версія про те, що назва банди пов’язана з нібито використанням капелюхів як зброї, якою вони «осліплювали» супротивників, виглядає малоймовірною.

Попри це, важливою складовою серіалу є численні культурні та історичні алюзії: згадки про Першу світову війну, політичні рухи того часу, зокрема діяльність IPA (Ірландська республіканська армія), що потребує від перекладача глибокого розуміння контексту з метою адекватної передачі інформації без надмірної локалізації чи втрати змісту. Крім того, серіал характеризується своєрідним поєднанням історичного антуражу з сучасним музичним супроводом (запозичено багато пісень відомих виконавців Arctic Monkeys, The Last Shadow Puppets, Nick Cave & The Bad Seeds та ін.), що формує особливу естетику та вимагає збереження відповідного стилістичного тону при перекладі діалогів.

Окремої уваги заслуговують випадки використання іронії, чорного гумору, евфемізмів і погроз, що часто мають прихований підтекст і вимагають не лише мовної, а й прагматичної адаптації. Крім того, значну кількість реплік містять ненормативну лексику, що потребує зваженого рішення: зберігати її, згладжувати або шукати творчі відповідники відповідно до норм цільової культури та вимог замовника перекладу.

Таким чином, “Peaky Blinders” може слугувати репрезентативним прикладом сучасного аудіовізуального продукту, переклад якого потребує глибоких лінгвістичних, культурологічних і прагматичних знань, а також володіння широким спектром перекладацьких стратегій.

Дане дослідження присвячене аналізу адекватності перекладу, представленого у вигляді:

– професійного войсоверу спільноти перекладачів Струґачка (наявний переклад лише для першого сезону серіалу);

– професійного войсоверу спільноти перекладачів Цікава Ідея (наявний переклад для всіх сезонів серіалу);

– субтитрів, виконаних професійним перекладачем (офіційні від Netflix), та у вигляді машинного перекладу від Google Translate (отриманого на основі транскрипту);

– результатів застосування програмних засобів перекладу на основі ШІ (ChatGPT ver. 3.5, Gemini ver. 2.5 Flash, Microsoft Copilot based on GPT-4).

2.2 Особливості відтворення образних засобів мовою перекладу

Відтворення образних засобів мовою перекладу є одним із найскладніших аспектів роботи перекладача, особливо коли йдеться про аудіовізуальний контент. Образні засоби – такі як метафори, порівняння, епітети, гіперболи, метонімії та інші тропи – відіграють надзвичайно важливу роль: вони не лише передають зміст, а й формують естетичний, емоційний і культурний вплив на споживача аудіовізуального контенту. Саме тому перекладач повинен не просто відтворити буквальне значення, а й зберегти стилістичний ефект, який заклав автор.

Найбільші труднощі при цьому виникають через культурну специфіку образів: метафори або фразеологізми, що є природними для носія мови оригіналу, можуть виявитися незрозумілими або навіть неприйнятними для іншомовної аудиторії. Додаткову складність становлять випадки, коли образ базується на грі слів або багатозначності, що не має прямого відповідника в мові перекладу. У таких ситуаціях перекладачеві доводиться шукати функціональні еквіваленти – тобто такі виражальні засоби, які передають ту саму ідею, але в межах іншої мовної і культурної системи. Нездатність перекладача вчасно ідентифікувати образ чи передати його адекватно призводить до перекладацьких помилок.

У серіалі “Peaky Blinders” використання образних засобів є характерною рисою мовлення багатьох головних персонажів, зокрема Томаса Шелбі та його тітки Поллі Грей. Найчастіше такі засоби з’являються у сценах, що позначені високою емоційною напругою – під час конфліктів, переговорів чи моральних виборів, а також у моментах особистої рефлексії та філософських роздумів

персонажів щодо життя, моралі та людських взаємин. Таким чином, автори через індивідуалізацію мовлення персонажів відтворюють соціокультурний контекст епохи та забезпечують автентичність їхньої мовної картини світу, водночас розкриваючи характер, соціальний статус і психологічний стан героїв.

За результатами проведеного аналізу, найбільш чисельною виявилася група семантичних помилок – таких, що спотворювали зміст оригіналу, і значна їх частина була спричинена саме невдалим перекладом образних засобів (див. Додаток А).

Одним з яскравих прикладів відтворення образних засобів може слугувати цитата Томаса Шелбі: ***“Whiskey’s good proofing water. Tells you who’s real and who isn’t“*** [Peaky Blinders 2013, 3:00:06:12]. У перекладі від творчої спільноти *Струґачка*: *«Віскі – найкраща вода. Змиває всі маски»* (наявне ускладнене розуміння сенсу через неоднозначність перекладу першого речення). У порівнянні з цим, переклад від *Цікавої Ідеї* є трохи зрозумілішим: *«Віскі – гарна вода для проявки. Говорить хто чесний, а хто ні.»* Зміст оригіналу задовільно передають україномовні субтитри від Netflix: *«Віскі розставляє все по своїх місцях. Воно каже тобі, хто справжній, а хто – ні.»*

Водночас у машинному перекладі повністю втрачається метафора й сенс висловлювання: *«Віскі є хорошою стійкою водою. Розповідає, хто справжній, а хто ні.»* Загалом, більш вдалими варіантами перекладу могли б бути: 1) *«Віскі – як лакмусовий папірець. Виявляє, хто є ким.»;* 2) *«Віскі – чудовий спосіб перевірити людей. Відразу зрозумієш, хто справжній, а хто ні.»*

В таблиці 2.1 надано результати перекладу різних великих мовних моделей на основі ШІ (англ. *Large Language Models, LLMs*). Всім моделям був заданий однаковий вхідний промпт: *«Я буду надавати уривки (у вигляді тексту) із серіалу “Peaky Blinders”, виконай їх переклад українською з урахуванням контексту серіалу»*, після якого вже вводився текст для

перекладу. Як можна побачити, з першої спроби жодних проблем з перекладом метафори у всіх трьох LLMs не виникло.

Таблиця 2.1

Україномовний переклад образних засобів від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	«Віскі – чудова перевірка. Показує, хто справжній, а хто ні.»
ChatGPT ver. 3.5	«Віскі – хороша перевірка. Відразу видно, хто справжній, а хто ні.»
Copilot (GPT-4)	«Віскі – гарний спосіб перевірити людину. Показує, хто справжній, а хто лише удає.»

Іншою потенційною основою для семантичних помилок є слова Поллі Грей: ***"Finish your sandwich and sling your hook"*** [Peaky Blinders 2013, 5:00:05:05]. Вислів ***sling your hook*** є фразеологізмом та означає швидко піти або забратися геть. Перекладачі *Струґачки* переклали фразу як *«Ковтай свій сендвіч і забирайся»*, що цілком відповідає змісту оригіналу.

В той час, як *Цікава Ідея* пропонує переклад, який викривляє оригінальний зміст: *«Доїдай свій сендвіч і кажи, чого хочеш.»* Невідповідність прослідковується у протиставленні слів та намірів персонажки: у сцені Поллі вороже налаштована до небажаного гостя і прагне позбутися його якнайшвидше, а не вислуховувати його. Субтитрований переклад від *Netflix* вірно транслює зміст оригіналу, допускаючи при цьому невелику граматичну помилку *«Їж уже свій сендвічі й вали звідси.»* Машинний переклад у цьому випадку не передає значення фразеологізму, пропонуючи його дослівний переклад: *«Доїдайте бутерброд і зачепіть гачок.»*

В таблиці 2.2 подані результати перекладу великими мовними моделями, де трохи гіршим варіантом є переклад за допомогою *Copilot*, адже «зникай

звідси» в українській мові звучить дещо неприродньо навіть з урахуванням використання сленгу.

Таблиця 2.2

Україномовний переклад образних засобів від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	«Доїдай свій сендвіч і забирайся геть.»
ChatGPT ver. 3.5	«Доїдай свій сендвіч і забирайся звідси.»
Copilot (GPT-4)	«Доїдай свій бутерброд і зникай звідси.»

Не меншу увагу привертають слова одного із епізодичних персонажів серіалу, адже слугують ілюстрацією різних перекладацьких лексичних трансформацій. Оригінал звучить наступним чином: ***"He boasts about a stack of Lewis machine guns and enough belts of ammunition to hold up God's trousers"*** [Peaky Blinders 2013, 5:00:15:49]. Тут відбувається гра слів – ***belts of ammunition*** (пояси з боєприпасами / стрічки з набоями / патрони) пов'язується з буквальним значенням слова ***belt*** (ремінь / пояс для штанів). На основі цього персонаж жартує, що поясів так багато, що їх вистачить для підтримки штанів Бога.

У перекладі *Стругачки* фраза звучить так: *«Вихвалявся, що з тією горою кулеметів можна і Богові за шкіру сала залити.»* Тут вилучено назву кулеметів та згадку про боєприпаси, через що втрачено гру слів, натомість використано культуро-специфічний український фразеологізм «залити за шкіру сала», що означає завдати значних страждань. Згадка про бога збережена, тому акцент на кількості зброї залишається.

У перекладі *Цікавої Ідеї* слова персонажа перекладені так: *«Він вихвалявся партією автоматів Льюїса та стількома патронами, що вистачало б і на ремінь Богу.»* Тут ***Lewis machine guns*** (кулемети Льюїса) невірно передані як «автомати»; ***belts of ammunition*** перекладено як «патрони». У підсумку, гра слів з оригіналу перенесена невдало: згадка про

ремінь для Бога збережена, але фраза «ремінь з патронами» в українській звучить неприродно.

Неоднозначною є інтерпретація в субтитрах від *Netflix*: *«Він вихваляється купою кулеметів Льюїса і такою кількістю стрічок набоїв, що можна зв'язати светр Богу.»* Вибір перекладу «стрічки набоїв» унеможливлює подальшу згадку про пояс для штанів бога, тому далі слідує довільний переклад, який невдало передає зміст оригіналу: светри не в'яжуть зі стрічок. Машинний переклад *«Він вихваляється купою кулеметів Льюїса та достатньою кількістю патронів, щоб утримати штани Бога»* відтворює зміст оригіналу, але не передає гру слів.

Результати перекладу мовними моделями (див. Табл. 2.3) в даному випадку не можна назвати беззаперечними.

Таблиця 2.3

Україномовний переклад образних засобів від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	1) «Він вихваляється купою кулеметів Льюїса та такою кількістю набоїв, що вистачило б підтримати штани Богові.» 2) «Він вихваляється купою кулеметів Льюїса та цілою горою набоїв, що хоч Бога озброюй.»
ChatGPT ver. 3.5	1) «Він хизується стосом кулеметів Льюїса і стількима стрічками з набоями, що ними можна було б підтягти штани самому Господу Богу.» 2) «Він триндить про гору кулеметів Льюїса і таким запасом набоїв, що ними хоч планету обв'яжи.»
Copilot (GPT-4)	1) «Він хвалиться цілим арсеналом кулеметів Люїса та достатньою кількістю набоїв, щоб утримати штани самого Бога.» 2) «Він хвалиться цілим арсеналом кулеметів Люїса та такою кількістю набоїв, що вистачило б озброїти небесне воїнство.»

Зокрема, *ChatGPT* відзначився контекстуально невірним перекладом до слова ***stack*** ≠ «стос», тому що «стос» вживається в розмові про велику кількість однорідних предметів, вертикально складених один на одного (наприклад, аркушів паперу, колод, дров, цегли) – у контексті розмови про зброю такий переклад є некоректним.

Показово, що всі мовні моделі з першої спроби запропонували буквальний переклад для метафоричного виразу ***"to hold up God's trousers".*** Однак, при застосуванні корегувального промпту (*«Запропонуй власну та не дослівну україномовну інтерпретацію для виразу* ***to hold up God's trousers*** *у вихідному висловлюванні, надай оновлений переклад фрази повністю»*) мовні моделі продемонстрували більшу креативність та надали цілком задовільний переклад.

Інколи невдалий переклад настільки спотворює початковий зміст, що він набуває протилежного значення. Наприклад, у діалозі між Фредді Торном та Томасом Шелбі [Peaky Blinders 2013, 1:00:12:00] йде мова про список, що може одночасно містити в собі імена комуніста та букмекера:

Ф. Торн: "What kind of a list would have the name of a communist and the name of a bookmaker side by side?"

Т. Шелбі: "Perhaps it's ***a list of men who give false hope to the poor****."*

Тобто у фразі ***"a list of men who give false hope to the poor"*** йдеться про тих, хто обіцяє біднякам неможливе, однак, у перекладі *Стрічки* ж мається на увазі, що саме комуністи й букмекери плекали марні надії щодо бідних:

– Що це за список такий, що може містити ім'я комуніста, а поряд з ним букмекера?

– Можливо, це ***список людей з марними надіями на бідних****.*

На противагу варіанту перекладу вище, в озвученні від *Цікавої Ідеї* висловлювання передано вірно:

– Що за список включав би імена комуніста і букмекера водночас?

– Може, це ***список людей, що дарують марну надію бідним****.*

Оригінальну думку зберігають і субтитри від *Netflix*, і машинний переклад *Google Translate*, обидва передають її коректно та без суттєвих відмінностей у виборі лексики. Так само переклад мовними моделями не викликає питань щодо адекватності передачі оригінального змісту діалогу (див. Табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Україномовний переклад образних засобів від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	Ф. Торн: «Що за список, у якому прізвище комуніста і букмекера стоять поряд?» Т. Шелбі: «Можливо, це список людей, які дають бідним хибну надію.»
ChatGPT ver. 3.5	Ф. Торн: «Який це має бути список, щоб у ньому поруч стояли імена комуніста й букмекера?» Т. Шелбі: «Можливо, це список людей, які дають бідним фальшиву надію.»
Copilot (GPT-4)	Ф. Торн: «Який же це список, де поруч стоять ім’я комуніста і букмекера?» Т. Шелбі: «Можливо, це список людей, які дарують бідним примарну надію».

Ілюстративним прикладом важливості врахування особливостей контексту розмови для її достовірної передачі цільовою мовою є діалог між Поллі Грей та Артуром Шелбі старшим [Peaky Blinders 2013, 5:00:04:56]:

А. Шелбі (старший): “Bless thee, Father, for these bounties we are about to receive…”

П. Грей.: “Jesus Christ.”

А. Шелбі (старший): “Please, woman, ***not in vain****.”*

Спільнотою *Стругачка* не надо повного перекладу репліки Артура Шелбі – відсутній україномовний відповідник для слів **“*not in vain*”** – натомість глядач може чути, що персонаж щось говорить мовою оригіналу після звернення «жінко»:

– Отче наш, дякую тобі за ці дарунки і благослови...

– О, Господи-Боже...

– Прошу, жінко, ***[-].***

Враховуючи наявність релігійного контексту, який передував відповіді, **“*not in vain*”** має чітке посилання на класичну фразу «не згадувати ім’я бога всує» (тобто дарма), тому варіант перекладу «облиш мене» від *Цікавої Ідеї* виглядає досить вільною інтерпретацією:

– Дякую, Боже, за ці дари, що даєш нам...

– Господи Ісусе.

– Прошу, жінко, ***облиш мене.***

Водночас субтитри *Netflix* зберігають всі нюанси контексту розмови, надаючи наступний переклад:

– Благослови, Боже, ці дари, що на столі нашому...

– Господе Ісусе.

– Прошу, жінко, ***не згадуй всує.***

У варіанті машинного перекладу *Google Translate* можна спостерігати декілька перекладацьких проблем, зокрема, неякісну локалізацію молитви та буквальний переклад **“*not in vain*”** → «недаремно», що звучить доволі дивно українською:

– Благослови тебе, отче, за ці щедроти, які ми збираємось отримати...

– Ісус Христос.

– Будь ласка, жінко, ***недаремно.***

Переклади, що виконані мовними моделями Gemini та ChatGPT, вірно відтворюють контекст розмови персонажів, тоді як версія від Copilot допускає помилку – ***not invane*** ≠ «не надаремно» (див. Табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Україномовний переклад образних засобів від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	А. Шелбі (старший): «Благослови, Отче, ці дари, що ми ось-ось отримаємо...» П. Грей: «Ісусе Христе.» А. Шелбі (старший): «Будь ласка, жінко, не всує.»
ChatGPT ver. 3.5	А. Шелбі (старший): «Благослови, Отче, ці дари, що ми ось-ось приймемо…» П. Грей: «Ісусе Христе…» А. Шелбі (старший): «Прошу тебе, жінко, не згадуй всує.»
Copilot (GPT-4)	А. Шелбі (старший): «Благослови нас, Отче, за щедроти, які ми ось-ось приймемо…» П. Грей: «Господи Боже». А. Шелбі (старший): «Прошу тебе, жінко, не надаремно».

Цікавим випадком для семантичного аналізу слугує уривок розмови між майором Кемпбеллом та Вінстоном Черчиллем [Peaky Blinders 2014, 1:00:50:20]:

М. Кемпбелл: "So when he has ***served his purpose****, he will be consigned to history in exactly the same way as his predecessor."*

В. Черчилль: "You mean ***at the end of a rope****."*

М. Кемпбелл: "Well, ***the end of a rope*** *has been this man's destiny since the night he was born."*

Тут наявні два фігуральні вирази – ***"served his purpose"*** та ***"at the end of a rope"*** – проте центром перекладацького інтересу є остання. Попри існування в англійській мові сталої ідіоми ***at the end of one's rope*** (означає стан крайньої виснаженості, коли людина більше не здатна впоратися з проблемами або складною ситуацією), відсутність присвійного займенника перед словом ***rope***

та контекст даної розмови робить фігуральний переклад недоречним, адже персонажі натякають не на психологічний стан, а на фізичну смерть людини через повішення. Водночас дослівний переклад фрази, а саме «на кінці мотузки», був би так само хибним, адже існують змістовні українські відповідники: слова «зашморг» або «шибениця», які влучно передають сенс оригінальної думки. В перекладі спільноти *Цікава Ідея* обрано другий варіант, розмова персонажів передана наступним чином:

– Коли він виконає своє завдання, то відійде в минуле, точно так само як його попередник.

– Ви маєте на увазі ***шибеницю****?*

– ***Шибениця*** *світила йому з тієї миті, коли він народився на цей світ.*

Переклад *Стругачки* відсутній для другого та подальших сезонів серіалу відсутній. Недосконалість субтитрів *Netflix* полягає у присутності буквального перекладу:

– Коли він послужить справі, стане надбанням історії, так само як і його попередник.

– Тобто ***на кінці мотузки****.*

– Цій людині ***петля*** *накреслена долею від самого його народження.*

Щодо машинного варіанту, то тут також постають виразні проблеми дослівного перекладу для того ж вислову:

– Тож, коли він виконає своє призначення, він буде відданий історії точно так само, як і його попередник.

– Ви маєте на увазі ***наприкінці мотузки****.*

– Ну, ***кінець мотузки*** *був долею цієї людини з ночі його народження.*

Серед перекладів LLMs найбільш вдалим є варіант від *ChatGPT* (див. Табл. 2.6); недоліком перекладу *Gemini* та *Copilot* є надмірна дослівність. Причому у варіанті *Copilot* помилково перекладено вираз ***“will be consigned to history”*** як «відправлять в історію», що має дивне звучання для українською мови.

Таблиця 2.6

Україномовний переклад образних засобів від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	Кемпбелл: «Тож коли він виконає своє призначення, його буде віддано історії так само, як і його попередника.» Черчилль: «Ви маєте на увазі, на кінці мотузки?» Кемпбелл: «Що ж, кінець мотузки був долею цієї людини з ночі її народження.»
ChatGPT ver. 3.5	Кемпбелл: «Коли він виконає свою місію, його спровадять в історію так само, як і його попередника.» Черчилль: «Тобто – на мотузці.» Кемпбелл: «Ну, мотузка була його долею ще з тієї ночі, як він народився.»
Copilot (GPT-4)	Кемпбелл: «Отже, коли він виконає свою роль, його відправлять в історію точно так само, як і його попередника». Черчилль: «Ти маєш на увазі, що на мотузці». Кемпбелл: «Ну, мотузка була його долею з самої ночі його народження».

Нетривіальним випадком для перекладу є поняття ***milk train***, яке прозвучало у репліці персонажа святого отця Джона Г'юза, коли той радив Томасу Шелбі поквапитися на зустріч з впливовими людьми [Peaky Blinders 2016, 2:00:08:55]: ***"So, you'd better catch the milk train."*** Термін ***milk train*** має літеральне підґрунтя та означає ранковий поїзд, який традиційно перевозив молоко та ранніх пасажирів. Однак для адекватного передавання змісту українською мовою слід все ж уникати використання буквального перекладу.

Таким чином, запропоновані професійні переклади цілком точно передають зміст оригінальної поради: 1) *«Раджу* ***поквапитися на поїзд****.»*

(*Цікава Ідея*); 2) *«Краще б вам встигнути на **перший потяг**.»* (*Netflix*). Тоді як *Google Translate* спотикається на літеральному перекладі і робить висловлювання абсурдним для українського глядача: *«Тож тобі краще сісти на **молочний поїзд**».*

Отриманий переклад шляхом використання мовних моделей дає практично ідентичні та коректні результати (див. Табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Україномовний переклад образних засобів від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	Джон Г'юз: «Тож краще тобі встигнути на ранковий потяг.»
ChatGPT ver. 3.5	Джон Г'юз: «Тож тобі краще встигнути на ранковий поїзд.»
Copilot (GPT-4)	Джон Г'юз: «Тож краще тобі встигнути на ранковий потяг.»

Прикладом намагання балансувати у перекладі між зрозумілістю і точністю є наступний уривок розмови між членами родини Шелбі [Peaky Blinders 2016, 4:00:08:50]:

*Дж. Шелбі: "Pol, does **swearing in Gypsy** count?"*

*П. Грей: "That's no reason for us to be speaking **Rokka** and **Shelta** in any case."*

Персонажі обмінюються даними репліками, коли Поллі робить зауваження чоловікам, щоб ті не вживали лайливих слів в присутності дітей. В озвученні *Цікавої Ідеї* діалог пролунав таким чином:

*– Пол, а можна лаятися **циганською**?*

*– Це не причина переходити на **циганську мову**.*

Тут ***Gypsy*** перекладено як «циганська», що має негативне забарвлення в сучасній українській, тому краще було б адаптувати як «ромська». Крім того, даний переклад хоча й передає загальний зміст розмови, проте постає у досить спрощеній формі, адже ***"speaking Rokka and Shelta"*** так само перекладено як «циганська мова», тоді як ***Rokka*** – одна з форм ромської мови, а ***Shelta*** – мова ірландських мандрівників (суміш ірландської, англійської та власної лексики). У субтитрах *Netflix* слово ***Gypsy*** перекладено політкоректно, однак фраза ***"Rokka and Shelta"*** отримала неоднозначне трактування:

– Пол, а лайка ***ромською*** *рахується?*

– В будь-якому разі нам нема чого ***висловлюватися як роботяги і волоцюги****.*

З одного боку, враховуючи походження родини Шелбі та їхню повагу до власного коріння, малоймовірно, що вони самі себе асоціюють із «роботягами» чи «волоцюгами» – такий переклад виглядає самопринизливо. З іншого боку, враховуючи поширені соціальні стереотипи, вульгарна мова часто приписується представникам робітничого класу або маргіналізованим верствам населення, тоді перекладацька адаптація може вважатися виправданою, оскільки передає головну ідею оригіналу: Поллі закликає своїх родичів припинити вживати лайливі слова.

Щодо отриманого варіанту за допомогою машинного перекладу *Google Translate*, то тут зтикаємося з неполіткоректним та дослівним перекладом, де значення останнього українському глядачеві може бути незрозуміле:

– Пол, чи рахується лайка ***циганською мовою****?*

– Це не привід ***говорити на Рокка та Шелта*** *в будь-якому разі.*

З першої спроби всі LLMs застосували буквальний переклад для ***"speaking Rokka and Shelta"***, а переклад для ***"swearing in Gypsy"*** мав певні варіації («матюкатися по-циганськи» – варіант *Gemini*, «лаятися ромською» – варіант *ChatGPT*, «лайка циганською» – варіант *Copilot*). З другої спроби, відповідаючи на корегуючий промпт (*«Як ще можна адаптувати "Rokka and Shelta" в репліці Поллі Грей для українського глядача, уникаючи дослівного*

перекладу?»), мовні моделі надали різноманітні та адаптовані варіанти перекладу українською (див. Табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Україномовний переклад образних засобів від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	1) Дж. Шелбі: «Полл, а матюкатися по-циганськи зараховується?» П. Грей: «У будь-якому разі, це не привід для нас говорити рокка та шелта.» 2) [...] П. Грей: «Це не привід для нас теревенити нашим жаргоном.»
ChatGPT ver. 3.5	1) Дж. Шелбі: «Пол, а лаятись ромською рахується?» П. Грей: «У будь-якому разі, це не причина нам говорити рокка чи шелта.» 2) [...] П. Грей: «Це ще не причина, щоби знову балакати табірною мовою.»
Copilot (GPT-4)	1) Дж. Шелбі: «Пол, а лайка циганською рахується?» П. Грей: «У будь-якому разі, це не привід, щоб ми заговорили на рокка чи шелта.» 2) [...] П. Грей: «У будь-якому разі, це не привід нам переходити на циганську говірку.»

Результати порівняння перекладів засвідчили, що при відтворенні образних засобів цільовою мовою виявляються суттєві відмінності між людським і автоматизованим підходом. Професійні перекладачі *Netflix*, творчих спільнот *Струґачка* та *Цікава Ідея* продемонстрували більшу гнучкість у пошуку контекстуальних відповідників, що дозволило їм краще зберегти емоційно-естетичний ефект оригіналу.

Натомість машинні переклади (зокрема *Google Translate, ChatGPT, Gemini* та *Copilot*) були схильні до буквального тлумачення образів (хоча й ШІ-системи показали глибший рівень «розуміння» в порівнянні з *Google Translate*), внаслідок чого втрачалась стилістична виразність і порушувався художній баланс. У деяких випадках автоматизовані системи демонстрували часткову адекватність лише за наявності усталених фразеологізмів у своїх базах даних, однак при роботі з індивідуалізованими метафорами результат виявився менш точним. Це свідчить про те, що попри стрімкий розвиток ШІ-технологій, людський перекладач поки залишається незамінним у передачі всіх особливостей оригінальної авторської думки твору мовою перекладу.

2.3 Особливості передачі гумору та гри слів мовою перекладу

Збереження тонкощів гумору при перекладі є серйозним викликом у перекладацькій діяльності. У випадку невдалої інтерпретації гумористичного елементу тексту часто виникають семантичні або прагматичні помилки, що впливають не лише на розуміння, а й на емоційне сприйняття твору. Такі помилки можуть знецінити роль гумору як стилістичного прийому або навіть змінити тональність висловлювання. Успішна передача гумору потребує від перекладача не тільки мовної кмітливості, а й здатності мислити асоціативно, креативно підходити до формулювання та враховувати очікування цільової культури.

У серіалі “Peaky Blinders” гумор має здебільшого контекстуальний характер і нерідко базується на грі слів, двозначності або прихованій іронії. Його використання тісно пов’язане з індивідуальними мовними особливостями персонажів, зокрема Томаса Шелбі та майора Кемпбелла, а також другорядних героїв, таких як Джонні Догс або Джон Г’юз. Комічні елементи нерідко виникають в конфліктних ситуаціях, де іронія та сарказм

стають способом вираження сили, самозахисту чи соціальної дистанції. Варто зазначити, що гумор у серіалі не спирається на традиційні жарти, а формується через дотепні репліки, культурні алюзії та гру з багатозначними словами або виразами, які розкривають інтелектуальну кмітливість і психологічну глибину персонажів.

Наприклад, в одній з розмов між майором Кемпбеллом і Томасом Шелбі [Peaky Blinders 2013, 5:00:19:15] жарт формується навколо гри зі словом ***backside*** (зворотна сторона / зад / дупа):

М. Кемпбелл: ***"If I get a medal, I will have your initials engraved on the backside."***

Т. Шелбі: ***"Huh, my initials on your backside. That's quite an image."***

Не в кожному перекладі вдається зберегти саркастичний каламбур у словах Шелбі. У перекладі від *Стругачки* втрачено гру слів та знижений гумор оригіналу:

– Якщо я й отримаю медаль, то на ній буде викарбоване твоє ім'я.

– О, медалька з моїм ім'ям. Має бути красиво.

Варіант перекладу у виконанні спільноти *Цікава Ідея* краще зберігає змісту жарту:

– Якщо виграю медаль, вигравіюю ззаду твої ініціали.

– О, мої ініціали у вас ззаду. Оце так видовище.

Субтитри від *Netflix* теж впоралися із задачею:

– Якби я отримав медаль, то вигравіював би ззаду на ній ваші ініціали.

– Мої ініціали на вашому заду. Нічогенький образ.

Однак, у машинних субтитрах знову втрачено і гру слів, і смисл діалогу; додатково бачимо невдалий відповідник до слова ***backside*** та граматичну помилку:

– Якщо я отримаю медаль, я вигравірую ваші ініціали на звороті.

– Ха, мої ініціали на твоїй спині. Це досить гарний образ.

Переклад отриманий за допомогою засобів LLMs у двох із трьох випадків відтворює гру слів (див. Табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Україномовний переклад гри слів від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	М. Кемпбелл: «Якщо я отримаю медаль, то викарбую на зворотному боці твої ініціали.» Т. Шелбі: «Ха, мої ініціали на твоєму заду. Ну й картинка.»
ChatGPT ver. 3.5	М. Кемпбелл: «Якщо отримаю медаль – викарбую на звороті твої ініціали.» Т. Шелбі: «Мої ініціали в тебе на заду? Оце вже образ.»
Copilot (GPT-4)	М. Кемпбелл: «Якщо я отримаю медаль, то викарбую твої ініціали на її зворотньому боці». Т. Шелбі: «Хм, мої ініціали на твоїй спині. Ось це картина».

Іншим прикладом комічного є слова Джонні Догса, котрий прагнучи справити враження на представників іншого клану та приготувати смачні страви, коментує своє бажання наступним чином: ***“I don’t want that bastard Aberama Gold putting it around that we live like diddy guys. I want him to see that we live proper, that we eat proper, in the proper way!”*** [Peaky Blinders 2017, 2:00:29:49].

Переклад *Цікавої Ідеї* звучить наступним чином: *«Я не хочу, щоб той покидьок Аберама Ґолд подумав, що ми тут наче* ***дикуни****. Нехай побачить, що ми по-людськи живемо, їмо і взагалі..!»* У Джонні Догса є свій специфічний стиль мовлення – він належить до спільноти мандрівників, говорить грубо, трохи простакувато, але щиро. Український переклад звучить надто «згладжено» і літературно, особливо фраза «щоб не подумав, що ми тут наче дикуни» – вона не відтворює сленг ***“diddy guys”***, адже тут говорить радше про

жалюгідних нікчем, ніж про варварів. Джонні повторює ***"proper"*** тричі – це стилістичний прийом, який передає емоційність, напруження, прагнення до гідності. У перекладі це спрощено як «по-людськи живемо, їмо і взагалі..!» – але ритміка втрачена, а емоційний акцент розмитий.

У варіанті перекладу субтитрів *Netflix* слова персонажа втрачають логічний сенс: *«Не хочу, щоб покидьок Аберама Ґолд розповідав, що ми* ***підкаблучники****. Нехай бачить, що ми живемо правильно, харчуємось правильно, все як слід!».* В українській мові «підкаблучники» – це про домінування жінок над чоловіками у стосунках; такий переклад повністю спотворює оригінальний зміст думки, бо мова йде про соціальну гідність та репутацію. Загальний ритм фрази також не дотримано.

Машинний переклад Google Translate пропонує наступний варіант українською: *«Я не хочу, щоб цей покидьок Аберама Ґолд* ***поширював інформацію****, що ми живемо як* ***хлопці з Дідді****. Я хочу, щоб він бачив, що ми живемо правильно, що ми харчуємося правильно, як треба!».* Тут очевидна проблема з відтворенням розмовної лексики персонажа, невірною інтерпретацію сленгу (***diddy guys*** ≠ хлопці з Дідді).

Точнішим перекладом міг би бути такий варіант: *«Не хочу, щоб той покидьок Аберама Голд* ***розпускав чутки****, ніби ми якісь* ***жалюгідні людишки****. Хай побачить: ми живемо як годиться, їмо як годиться, і взагалі все в нас як належить!».*

Загалом мовним моделям на основі ШІ вдалося зберегти гумор та ритм репліки Джонні Догса (див. Табл. 2.10), але дещо невдалим перекладом є варіант *ChatGPT* через використання словосполучення «жалюгідні цигани». Мовець, враховуючи його походження і коло спілкування, не може зневажливо ставитися до представників ромської культури. Отже, первинний переклад потребує корегувальних промтів або самостійних виправлень перекладачем.

Таблиця 2.10

Україномовний переклад гумору від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	Дж. Догс: «Я не хочу, щоб той покидьок Аберама Ґолд розпускав чутки, ніби ми живемо як жебраки. Я хочу, щоб він побачив, що ми живемо як годиться, що ми їмо як годиться, як слід!»
ChatGPT ver. 3.5	Джонні Догс: «Не хочу, щоб той виродок Аберама Голд розпускав плітки, ніби ми тут живемо, як якісь жалюгідні цигани. Хочу, щоб він побачив: ми живемо як слід, їмо як слід – по-людськи!»
Copilot (GPT-4)	Джонні Догс: «Я не хочу, щоб цей виродок Аберама Ґолд розносив чутки, що ми живемо, як якісь жалюгідні шмаркачі. Я хочу, щоб він побачив: ми живемо як належить, їмо як належить, усе робимо як належить!»

В згаданій раніше розмові Томаса Шелбі з Джоном Г’юзом була ще одна саркастична репліка останнього, яка стала джерелом перекладацьких розбіжностей [Peaky Blinders 2016, 2:00:07:25]: ***“Mr Shelby, if I want to play the squire in your place of false charity, then I will.”*** Перекладачі *Цікавої Ідеї* звертаються до вільної інтерпретації думки, зумовлюючи зміну змісту думки персонажа: *«Містере Шелбі, ви хочете вдавати із себе священика у своїй псевдоблагодійній установі, я теж.»* У перекладі акцент зміщено на Шелбі («ви хочете вдавати із себе священика…»), а не на власні дії мовця, через що зникає активна позиція персонажа. Крім того, перекладачі вдалися до заміщення образу: слово ***squire*** (образ поміщика, впливового пана, або навіть лицаря) було передано як «священник». Це неточне ототожнення, адже Джону Г’юзу не потрібно прикидатися священником – формально він ним уже є, хоча й не відповідає цьому статусу за моральними якостями. Отже, відбувся перехід

від зухвалої впевненості, вираженої шляхом сарказму, до пасивної насмішки. В субтитрах *Netflix* висловлювання святого отця більш близьке до оригіналу за змістом: *«Містере Шелбі, я би погрався в благородного лицаря вашого фальшивого фонду, якщо б захотів.»*

Щодо машинного перекладу, то була допущена низька лексичних, логічних та стилістичних помилок: *«Містере Шелбі, якщо я хочу грати роль сквайра замість вашого фальшивого милосердя, то я це зроблю».* По-перше, "***in your place of false charity"*** не означає «замість вашого фальшивого милосердя», а мається на увазі місце у фізичному просторі для благодійності, тобто допущено логічну помилку, ніби одне поняття замінює інше, що не відповідає оригінальній думці. По-друге, «грати роль сквайра» – це буквальний і стилістично незграбний переклад, українською доречно було б передати як «прикидатись шляхетним паном», «вдавати із себе впливову особу» або «грати роль поважного добродія» тощо. В результаті такий хибний переклад репліки українською звучить водночас формально та неприродньо.

Всі три запропоновані варіанти перекладів засобами LLMs (див. Табл. 2.11) однаково вірно відтворюють показову зухвалість Джона Г'юза.

Таблиця 2.11

Україномовний переклад від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	Джон Г'юз: «Містере Шелбі, якщо я захочу пограти в поміщика у вашому місці фальшивої благодійності, то так і зроблю.»
ChatGPT ver. 3.5	Джон Г'юз: «Пане Шелбі, якщо я захочу грати пана в цьому вашому фальшивому притулку милосердя – то я так і зроблю.»
Copilot (GPT-4)	Джон Г'юз: «Містере Шелбі, якщо я захочу грати роль благородного пана у вашій удаваній благодійності, то так і буде».

Втім *Gemini* інтерпретувала англійське слово ***squire*** українською як «поміщик», що в даному контексті звучить менш доречно, ніж обраний моделями *ChatGPT* та *Copilot* відповідник «пан».

Дослідження показало, що гумор і гра слів залишаються одними з найскладніших аспектів для перекладу. Помилки було допущено навіть професійними перекладачами, які здебільше прагнули зберегти комічний ефект шляхом адаптації культурних алюзій, створення функціональних еквівалентів або заміни гри слів на іншу, близьку за значенням, але природну для мови перекладу. Щодо адекватності машинного перекладу, то слід зазначити, що автоматизованими системами було рідко розпізнано іронічний підтекст або двозначність, часто було запропоновано буквальний переклад, що позбавляє вислови гумористичного змісту. *ChatGPT* та *Gemini* продемонстрували дещо кращі результати у порівнянні з іншими моделям. Загалом, найбільш помітними були помилки у випадках, коли жарт ґрунтувався на багатозначності чи культурних натяках. Таким чином, ефективна передача гумору досі значною мірою залежить від людської інтерпретації та культурної обізнаності перекладача.

2.4 Особливості збереження специфіки мовлення персонажів в українському перекладі

Через інтонацію, вибір слів, граматичні конструкції та мовні особливості автор формує унікальний голос кожного персонажа, і саме він часто визначає динаміку взаємодій у творі. Завдання перекладача – не лише правильно передати інформацію, а й зберегти мовну індивідуальність героя, аби репліки звучали природно й правдоподібно для нової аудиторії, не втрачаючи оригінальної стилістики. Особливі труднощі виникають у разі використання діалектів, жаргону, просторіччя або стилізованої мови, які в мові перекладу

можуть не мати прямих відповідників. У таких випадках перекладачеві необхідно знайти баланс між адекватною передачею змісту й збереженням виразності персонажа. Надмірна стандартизація мовлення призводить до втрати індивідуальних рис героїв, тоді як надто буквальний підхід може зробити мову неприродною або важкою для сприйняття. Помилки у відтворенні тону часто не помітні на перший погляд, але саме вони суттєво змінюють враження від персонажа, впливаючи на сприйняття його ролі в сюжеті. Тому від перекладача вимагається уважність до деталей, контексту й гнучкість у доборі мовних засобів, щоб зберегти не лише *що* сказано, а й *як* саме це сказано.

У серіалі “Peaky Blinders” оригінальний тон персонажів є одним із ключових елементів художньої виразності, який відображає як соціальну приналежність героїв, так і їхній внутрішній світ. Томас, Артур та Джон Шелбі, Полі Грей, Грейс Берджес, а також Алфі Соломонс вирізняються унікальними мовними моделями, що поєднують діалектні, соціолектні та індивідуально-стилістичні риси. Мовлення Томаса вирізняється стриманістю, чіткістю формулювань і підтекстовою іронією, тоді як висловлювання Полі та Грейс часто поєднують емоційність і гірку відвертість. Джон і Артур схильні до використання просторіччя, лайливих або етнічно забарвлених висловів, що підкреслює їхню не в міру контрольовану (у порівняння з Томасом) агресивність. Алфі Соломонс характеризується багатослівністю, риторичними відступами та парадоксальною манерою висловлювання, яка поєднує загрозу з гумором.

Наприклад, матеріалом для аналізу було обрано таку репліку Томаса Шелбі [Peaky Blinders 2013, 3:00:47:37]: ***“Your money, Mr. Kimber. Rescued from the Lee brothers and returned to you with a request for a fair hearing.”*** У контексті сцени, як і в загальному значенні, словосполучення ***fair hearing*** позначає неупереджений розгляд якоїсь справи, тобто мається на увазі «вислухати без упереджень».

Однак, перекладачі *Стругачки* допускають вільне трактування оригіналу: *«Ваші гроші, містере Кімбере. Врятовані від братів Лі та повернуті з надією на хорошу винагороду.»* З наступних слів Шелбі стає очевидно, що він не прохає про якусь «винагороду» за свій вчинок, а лише наводить факти й пропонує співпрацю на вигідних для себе умовах. Обраний варіант трактування перекручує зміст оригіналу та змінює тон мовлення персонажа.

Спільнота *Цікава Ідея* підходить до перекладу більш обачливо та уникає вільних інтерпретацій: *«…та повернуті вам із проханням вислухати.»* Україномовні субтитри від *Netflix* адаптують значення фрази зі збереженням оригінального змісту: *«…І повернуті вам з проханням про чесний суд.»* Щодо машинного перекладу, то попри низку допущених помилок (граматичні, лексичні), інтерпретація самого виразу ***fair hearing*** є адекватною: *«Ваші гроші, містере Кімбер. Врятований від братів Лей і повернувся до вас із проханням про справедливий розгляд.»*

Найкраще тон персонажа в україномовному перекладі зберіг *ChatGPT* серед тих, що надали три обрані LLMs (див. Табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Україномовний переклад від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	Т. Шелбі: «Ваші гроші, містере Кімбер. Врятовані від братів Лі та повернуті вам із проханням про чесне слухання.»
ChatGPT ver. 3.5	Т. Шелбі: «Ваші гроші, містере Кімбер. Ми забрали їх у братів Лі й повертаємо вам – із розрахунком, що ви дасте нам слово.»
Copilot (GPT-4)	Т. Шелбі: «Ваші гроші, містере Кімбер. Відібрані в братів Лі й повернені вам – із проханням про справедливу розмову.»

М’яка поведніка не характерна Томасу Шелбі у розмовах з представниками інших гангстерських груп, тому варіант позбавлений надмірної ввічливості, що могла б межувати з підлещуванням, є найдоречнішим у даному випадку.

З перекладацької точки зору, ще одним гідним аналізу фрагментом є репліка Грейс Берджес [Peaky Blinders 2013, 3:00:53:52]: ***“Start of the day I was Lady Sarah of Connemarah. By the end, I was a whore with the clap. You’re fucking bastard, offering me like that.”*** Переклад *Стругачки* є цілком коректним, якщо не враховувати певне пом’якшення тону персонажки через вилучення при перекладі прикметника *fucking*: *«Вранці я була леді Сарою з Коннемари. А ввечері вже стала шльондрою з сифоном. Ти виродок, що ось так мене продав.»* Немає зауважень до перекладу від *Цікавої Ідеї*: «*На початку дня я була леді Сарою з Коннемари. А в кінці стала хвойдою із трипером. Ти чортів негідник, що ось так продав мене.*»

Вже більш суперечливим є субтитрований переклад *Netflix*: *«На початку дня я була леді Сара з Коннемара. А скінчила як повія з пранцем. Ви клятий виродок, якщо втягнули мене в це.»* Тут відсутнє відмінювання власної назви Коннемара – граматична помилка у мові перекладу. Додатково фраза «якщо втягнули мене в це» невірно передає зміст оригіналу.

Невдалим є й машинний переклад: *«На початку дня я була леді Сарою з Коннемари. Наприкінці я була повією з хлопками. Ти довбаний виродок, що так мені пропонуєш.»* Очевидні проблеми: 1) некоректний переклад слова ***clap*** в даному контексті; 2) «що так мені пропонуєш» – перекручено оригінальний зміст висловлювання, адже пасивна форма змінена на активну. Примітним є той факт, що коректні переклади назви хвороби сифілісу виражені в перекладах її різними розмовними варіантами (пранець, сифон, трипер).

Кожен із запропонованих перекладів трьома мовними моделями передає настрій персонажки – сильну образу на дії Томаса Шелбі (див. Табл. 2.13). Однак, примітно, що переклад *Copilot* уникає використання прямої назви хвороби, яка була озвучена в мові оригіналу.

Таблиця 2.13

Україномовний переклад від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	Грейс Берджес: «На початку дня я була Леді Сарою з Коннемари. А до кінця – шлюха з трипаком. Ти, клятий виродку, так мною розкидатися!»
ChatGPT ver. 3.5	Грейс Берджес: «Зранку я була леді Сара з Коннемари, а до вечора – повія з гонореєю. Ти ж, чортів виродку, виставив мене, наче товар.»
Copilot (GPT-4)	Грейс Берджес: «Зранку я була Леді Сара з Коннемари. А до кінця дня – розпусницею з хворобою. Ти мерзенний покидьок, що так запропонував мене.»

Використання специфічно образливих слів відіграє свою роль у створенні контексту серіалу, адже воно допомагає відтворити реалістичну атмосферу спілкування між персонажами, підкреслити їхні емоційні стани, соціальні ролі та стосунки між собою. Такі висловлювання служать засобом характеристики, демонструючи грубість, зневагу, знецінення чи конфліктність окремих героїв. Для перекладача важливо не лише правильно інтерпретувати значення подібних фраз, а й адекватно передати тональність і функцію висловлювання, враховуючи культурні норми цільової аудиторії. Надмірне згладжування грубості може призвести до втрати експресії та порушити стильову єдність.

Родина Шелбі має негативні відносини з представниками італійської мафії, зокрема родиною Чангретта. Їх підкреслено зневажливе ставлення демонструється через вживання сленгових етнічно образливих слів на кшталт ***Eyetie(-s)*** або ***wop(-s)*** по відношенню до людей італійського походження. Словник *Merriam-Webster* стверджує, що перше відоме вживання ***wop*** відбулося в Сполучених Штатах у 1908 році, і що воно походить від південно-

італійського діалектного терміну ***guappo***, що приблизно означає «денді» або «чванливий», а також від латинського ***vappa***, що означає «кисле вино» / «нікчемний хлопець» [Merriam Webster Dictionary 2025]. Слово, ймовірно, перетворилося на лайливе ***wop*** після прибуття бідних італійських іммігрантів до Сполучених Штатів. Щодо висловлювання ***Eyetie(-s)***, то воно виникло через неправильну вимову італійцями слова ***Italian*** як ***Eye-talian***.

Після однієї із напружених сцен з родиною Чангретта Джон Шелбі самовпевнено відповідає своєму братові Артурові [Peaky Blinders 2016, 2:00:14:42]: ***"We're not scared of fucking Eyeties anymore. [...] We're not scared of fucking wops!"*** Переклад спільноти *Цікава Ідея* помітно пом'якшує оригінальний тон Джона в першій частині, опускаючи лайку та уникаючи прямої та образливої перекладацької адаптації для слова ***Eyeties*** – натомість використано нейтральний та узагальнений відповідник: *«Ми вже давно не боїмося **конкурентів**. [...] Ми не боїмося **сраних макаронників**!»* Стилістично ближчим до оригіналу є переклад субтитрів від *Netflix*, де передано зневажливе ставлення героя саме до італійців: *«Ми більше не боїмося **клятих італьяшок**. [...] Ми не боїмося **бісових макаронників**!»* Для *Google Translate* адаптація сленгу стала проблемою, адже машинна інтерпретація пропонує або беззмістовну траслітерацію, або напів-дослівний переклад (у випадку з ***Eyeties***): *«Ми більше не боїмося **клятих Айті / довбаних очей**. [...] Ми не боїмося **клятих вопів**!»*

Gemini та *ChatGPT* не уникають перекладу образливої лексики та достовірно передають оригінальний зміст висловлювання персонажа. Щодо мовної моделі *Copilot*, то з першої спроби було отримано відмову на переклад з причини наявності образлової лексики в оригіналі, але водночас нею було запропоновано виконати адаптацію без вживання дискримінаційних висловлювань (див. Табл. 2.14). Таким чином, з другої спроби від *Copilot* було отримано узагальнений переклад без акценту на національність людей, до яких Джон Шелбі виказує відверту зневагу.

Таблиця 2.14

Україномовний переклад від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	Дж. Шелбі: «Ми більше не боїмося тих клятих італійців... Ми більше не боїмося тих клятих макаронників!»
ChatGPT ver. 3.5	Джон Шелбі: «Ми більше не боїмось чортових макаронників! […] Ми більше не боїмось цих сраних італьяшок!»
Copilot (GPT-4)	Початкова відповідь мовної моделі на запит: «Я не можу виконати цей запит, оскільки оригінальна репліка містить образливу лексику. Якщо тобі потрібно передати сенс фрази, можу допомогти адаптувати її так, щоб зберегти характер Джона Шелбі, але без дискримінаційних висловів.» Відповідь на запит адаптованої версії: Дж. Шелбі: «Ми більше не боїмося жодних чортових чужаків. [...] Нам більше ніхто не страшний!»

Окремої перекладацької уваги заслуговує персонаж Алфі Соломонса (лідера єврейської банди з Камден-Тауна), адже його манера мовлення – це еклектична суміш інтелектуального сарказму, діалектного колориту та кримінальних погроз. Для перекладача це означає постійне балансування між буквальністю і влучною адаптацією, аби не втратити дух персонажа. Соломонс говорить з характерним акцентом через своє єврейське походження, використовує архаїчні слова, кримінальний сленг, фразеологізми, а також неочікувані граматичні конструкції; крім того, він часто розтягує речення, заплутуючи думку так, що часом важко зрозуміти чи то він клеїть дурня, чи то за фасадом його жартів прихована справжня погроза. Часто Соломонс

говорить так, ніби розповідає якусь абсурдну притчу. Його мовлення може різко змінюватися в процесі: від іронічного мурмотіння до раптових вибухів агресії – такий контраст важко передати в перекладі без втрати природності інтонації, тому що буквальний переклад може здаватися українському глядачеві безглуздим, а адаптація – ризикує втратити авторський стиль. Зазвичай Соломонс часто «зависає» на одній темі, розгортає її несподівано, вживає чимало вставних слів. В українській довгі репліки потребують ритмічного і логічного узгодження, аби не перевантажити слухача.

Одним з прикладів багатослівності Алфі Соломонса можна вважати наступний уривок його розмови з Томасом Шелбі [Peaky Blinders 2016, 5:00:09:31]:

А. Соломонс: "Also, that you believe that you are powerful enough to summon up Jews of a very particular standing up to ***gentile wilderness wherein you live*** *in order for them to do your* ***fucking bidding, mate****."*

Т. Шелбі: "And still you came."

*А. Соломонс: "****Yeah, well, you know, I was passing, wasn't I?****"*

Спільнота *Цікава Ідея* пропонує наступний переклад для даного діалогу:

– І що вважаєш себе настільки крутим, що можеш викликати євреїв з певних кіл, щоб ті приїжджали в ***цю твою глушину*** *і* ***виконували твої довбані накази****.*

– І все ж ти приїхав.

– ***Ну я проїжджав тут неподалік.***

Тут перекладачі застосували певні спрощення, а саме: 1) адаптували конструкцію ***"gentile wilderness wherein you live"*** → «твою глушину»; 2) пропустили звертання до співрозмовника в кінці репліки ***mate*** (часто використовується персонажем, є його сталою мовною звичкою); 3) знизили рівень оригінального комізму, не зробивши переклад для розділового питання "...***wasn't I?"*** у його другій репліці.

В україномовних субтитрах від *Netflix* спостерігаються приблизно ті самі перекладацькі трансформації, що були перераховані вище, однак додатково допущена семантична помилка – невірно передано зміст слова ***bidding***:

– А також те, що ти уявив себе настільки крутим, що скликаєш євреїв, які мають певний статус, до ***цієї глушини****, де ти мешкаєш, щоб вони* ***підшукали тобі покупця, дідько****.*

– Але ти ж явився.

– ***Та я так, знаєш, неподалік проїжджав.***

В машинному перекладі *Google Translate* найбільшим недоліком є некоректний переклад ***“wilderness”*** → «пустеля»:

– Також, що ти віриш, що достатньо сильний, щоб викликати євреїв дуже особливого становища до ***не єврейській пустелі****, де ти живеш, щоб вони* ***виконували твої кляті накази, друже****.*

– І все ж ти прийшов.

– ***Так, ну, знаєш, я проходив повз, чи не так?***

Спираючись на контекст, варто зазначити, що повний переклад для словосполучення ***“gentile wilderness”*** («неєврейська / поганська глушина») є необхідним, інакше втрачається іронія слів Саломонса, яка полягає в тому, що зарозумілий Томас збирає євреїв у «неєврейському» місці. Також заради збереження оригінальної іронії у фразі ***“Yeah, well, you know, I was passing, wasn’t I?”*** було б краще відтворити переклад розділового питання в кінці, наприклад, «Ну знаєш, я ж проходив / проїжджав повз, хіба ні?».

Зрештою, переклади мовних моделей є доволі варіативними та відмінно зберігають оригінальний тон персонажа Алфі Соломонса (див. Табл. 2.15). Хоча варто зауважити, що певним недоліком перекладу *ChatGPT* є відсутність україномовного відповідника до лексеми ***gentile***. Замість перекладу було застосовано її транслітерацію у прикметниковій формі – «гентильський», що може спричинити труднощі у сприйнятті для українського глядача, який не обізнаний з відповідною тематикою.

Таблиця 2.15

Україномовний переклад від LLMs на основі ШІ

LLM	Переклад
Gemini ver. 2.5 Flash	А. Соломонс: «Ще й те, що ти віриш, ніби ти достатньо могутній, аби закликати євреїв особливого статусу до тієї поганської глушини, де ти живеш, щоб вони виконували твої кляті накази, друже.» Т. Шелбі: «І все ж ти прийшов.» А. Соломонс: «Та, ну, знаєш, я мимо проходив, хіба ні?»
ChatGPT ver. 3.5	А. Соломонс: «А ще – що ти, бляха, настільки впливовий, що можеш викликати євреїв із дуже поважним статусом у той ваш глухий гентильський дикий край, де ти живеш, аби вони виконували твої чортові забаганки, друже.» Т. Шелбі: «І все ж ти приїхав.» А. Соломонс: «Та я просто мимо проїжджав, еге ж?»
Copilot (GPT-4)	А. Соломонс: «А ще ти думаєш, що достатньо могутній, щоб викликати євреїв певного статусу у вашу гентильську глухомань, аби вони виконували твої кляті накази, друже». Т. Шелбі: «Але ти все ж прийшов». А. Соломонс: «Ну, знаєш, просто проходив повз, чи не так?»

Порівняльний аналіз професійних і машинних перекладів показав, що у сфері збереження тону персонажів професійні перекладачі також мають значну перевагу над машинними системами. Людський переклад демонструє більшу чутливість до соціолінгвістичних маркерів, діалектних особливостей, риторичних інтонацій і психологічних відтінків мовлення героїв. Машинні переклади, навпаки, схильні до нейтралізації стилістичних відмінностей:

просторіччя, емоційно забарвлені слова чи діалекти часто замінюються на стандартні нейтральні конструкції. Іноді мовні моделі на основі ШІ можуть відмовитись надавати переклад етнічно-образливих або загальних нецензурних слів. Унаслідок цього персонажі втрачають частину своєї індивідуальності, а тональні особливості їхніх реплік можуть спрощуватися або нівелюватися. Водночас деякі системи, зокрема *Gemini*, продемонстрували потенціал до часткового збереження стилістичного забарвлення, проте результати залишаються непослідовними. Отже, передача тону персонажів в аудіовізуальному перекладі потребує комплексного підходу, який наразі здатен забезпечити лише професійний перекладач.

ВИСНОВКИ

Роботу присвячено дослідженню впливу автоматизованих технологій на якість перекладацьких рішень, а також практичному аналізу адекватності машинного та професійного перекладів українською мовою в аудіовізуальній галузі на матеріалі британського телесеріалу “Peaky Blinders”, цінність якого зумовлена поєднанням мовних, культурних та стилістичних особливостей, що створюють низку перекладацьких викликів.

У першому розділі було простежено еволюцію аудіовізуального перекладу як окремої галузі перекладознавства, що сформувалася на межі лінгвістики, культурології та технологічних наук. Від початкових форм субтитрування й дублювання аудіовізуальний переклад поступово розвинувся у багатогранну систему локалізації контенту, де перекладач виконує не лише мовну, а й культурно-медійну функцію. Розвиток цифрових технологій, зокрема потокових платформ, зумовив збільшення обсягів контенту та потребу в оперативному, але водночас якісному перекладі, що стимулювало появу нових підходів у роботі перекладача.

Серед інноваційних явищ у сучасній перекладацькій практиці варто відзначити постредагування (редагування машинного перекладу людиною) та предрегування (підготовку тексту до перекладу з урахуванням особливостей роботи алгоритмів). Обидва процеси відображають поступову зміну ролі перекладача – від виконавця до аналітика й редактора, який взаємодіє зі штучним інтелектом. Такий симбіоз людського та машинного факторів визначає новий тип перекладацьких компетентностей, що включає технічну грамотність і вміння працювати з даними.

Інкорпорація автоматизованих програмних засобів, зокрема систем машинного перекладу та програм для автоматичного субтитрування, стала важливою складовою сучасних робочих процесів у сфері перекладу. Ці інструменти підвищують ефективність і швидкість роботи, однак вимагають

від перекладача глибшого розуміння меж їхньої точності та необхідності людського контролю для збереження якості перекладу.

Штучний інтелект, зокрема генеративні великі мовні моделі, став рушієм трансформацій у сфері аудіовізуального перекладу, змінюючи не лише технічні підходи, а й професійну етику перекладача. ШІ-технології здатні забезпечити високий рівень автоматизації, однак залишаються обмеженими у сфері передачі культурних, емоційних та соціолінгвістичних аспектів мовлення. Це знов-таки зумовлює зміщення фокусу ролі людини – від безпосереднього перекладу до контролю, корекції та креативної адаптації машинних результатів. Вдалося дійти висновку, що замість майже інваріантного результату, який отримували засобами звичайного машинного перекладу в нещодавньому минулому, сучасні програмні інструменти на основі ШІ дають змогу поступово вдосконалювати результати через можливість ітеративного налаштування запитів.

У другому розділі виконаний аналіз адекватності машинного та професійного перекладів серіалу “Peaky Blinders” доводить, що основні труднощі перекладу аудіовізуальних творів зосереджуються навколо тривимірного завдання: передати образність, гумор і мовну індивідуальність персонажів – елементів, що потребують інтерпретації, а не механічного відтворення. Саме тому, що попри очевидний технологічний прогрес, людський фактор залишається ключовим гарантом автентичності, художньої цілісності й міжкультурної адекватності перекладу.

Відтворення образних засобів вимагає пошуку функціональних еквівалентів, здатних передати естетичний ефект і культурні конотації оригіналу. У серіалі “Peaky Blinders” образні засоби мовлення виступають невід’ємною складовою стилю багатьох центральних персонажів, зокрема Томаса Шелбі та Поллі Грей. Вони особливо часто з’являються у сценах, насичених емоційною напругою – під час конфліктів, моральних дилем чи моментів особистих роздумів про життя, справедливість і людські взаємини. Використання таких засобів дозволяє авторам не лише передати

соціокультурну атмосферу епохи, але й створити глибший психологічний портрет героїв, підкреслити їхній світогляд, становище в суспільстві та внутрішні переживання.

Порівняльний аналіз перекладів показав, що під час відтворення образних засобів спостерігається помітна різниця між людським і машинним підходом. Професійні перекладачі (Netflix, творчі спільноти Струґачка та Цікава Ідея) демонструють більшу чутливість до контексту та естетики тексту, завдяки чому їм вдається зберегти інтонаційну глибину й емоційний вплив оригіналу. Натомість автоматизовані системи (Google Translate, ChatGPT, Gemini, Copilot) часто відтворюють образ занадто буквально. Попри певний прогрес у системах на основі ШІ, їхні результати залишаються менш точними, особливо у випадках з унікальними метафорами чи авторськими порівняннями. Часткову адекватність вони демонструють лише тоді, коли мають у базі даних усталені фразеологічні вирази. Це доводить, що навіть за умов технологічного розвитку саме людський перекладач залишається ключовою ланкою у збереженні художньої цінності та автентичності оригінального твору.

Передача гумору потребує креативності, асоціативного мислення та розуміння культурного контексту, оскільки невдалий переклад може спотворити тональність твору. У серіалі “Peaky Blinders” гумор здебільшого має контекстуальний характер і часто спирається на гру слів, іронію чи двозначність. Він тісно пов’язаний із мовною індивідуальністю персонажів – передусім Томаса Шелбі, майора Кемпбелла, а також другорядних героїв, як-от Джонні Догс або Джон Г’юз. Комічні елементи найчастіше виникають у напружених чи конфліктних ситуаціях, де сарказм і дотепність стають засобом самозахисту або способом утвердження переваги. Важливо, що гумор у серіалі рідко набуває форми традиційного жарту – він базується на культурних алюзіях, тонкій іронії та грі з багатозначними словами, що підкреслюють інтелектуальну глибину й характер персонажів.

Порівняльний аналіз перекладів показав, що гумор і гра слів залишаються одними з найпроблемніших аспектів аудіовізуального перекладу. Навіть професійні перекладачі не завжди досягають повної точності, хоча й демонструють здатність зберігати комічний ефект шляхом адаптації культурних алюзій або створення функціональних еквівалентів. Автоматизовані системи, натомість, здебільшого не розпізнають іронічних підтекстів чи прихованої двозначності, через що результати перекладу часто виглядають буквальними й позбавленими гумористичного відтінку. Хоча моделі на основі ШІ, як-от ChatGPT і Gemini, показали певний прогрес у цьому напрямі, вони все ще поступаються людському розумінню контексту. Найбільше помилок спостерігалося у випадках, коли жарт спирався на гру багатозначних слів або культурні натяки. Отже, відтворення гумору й надалі значною мірою залежить від інтерпретаційних навичок і культурної обізнаності перекладача.

Збереження мовного стилю персонажів – окремий виклик, адже неправильний добір лексики або стилістичних засобів призводить до втрати індивідуальності героїв. У серіалі “Peaky Blinders” оригінальний тон мовлення персонажів становить важливий складник художньої виразності, адже саме через нього передається як соціальне походження героїв, так і їхня внутрішня динаміка. Томас, Артур і Джон Шелбі, Полі Грей, Грейс Берджес і Алфі Соломонс вирізняються індивідуальними мовними стилями, що поєднують діалектні, соціолектні й особистісні елементи. Мовлення Томаса характеризується лаконічністю, стриманістю та прихованою іронією; Полі й Грейс говорять емоційніше, іноді з нотами гіркої щирості; Джон і Артур частіше вживають просторіччя й лайливі вислови, що підкреслює їхню імпульсивність і прямолінійність; натомість Алфі Соломонс вирізняється словесною ексцентричністю, схильністю до риторичних відступів і поєднанням загрози з гумором.

Порівняння професійних і машинних перекладів засвідчило, що у відтворенні індивідуального тону персонажів людські перекладачі мають

беззаперечну перевагу. Їхня робота відзначається чутливістю до соціолінгвістичних маркерів, інтонацій, діалектних рис і психологічних відтінків, завдяки чому вдається зберегти автентичність мовлення кожного героя. Натомість машинні системи схильні до стандартизації: просторічні чи емоційно насичені вирази часто нейтралізуються, а діалектні елементи – замінюються на літературні форми. У деяких випадках моделі штучного інтелекту також уникають відтворення нецензурної або етнічно забарвленої лексики, через що персонажі втрачають частину своєї індивідуальності. Попри певний поступ у системах на кшталт Gemini, результати залишаються непослідовними й не завжди стилістично точними. Отже, передача оригінального тону персонажів вимагає глибокого контекстуального розуміння, гнучкого мовного чуття та культурної інтуїції, які наразі властиві насамперед професійному перекладачеві.

Таким чином, успішний аудіовізуальний переклад базується на балансі між точністю, художньою виразністю та культурною адаптацією, що потребує від перекладача не лише технічних знань, а й інтерпретаційної майстерності. Проведене дослідження дає можливість підтвердити думку багатьох дослідників, зокрема Оррего-Кармони, та констатувати, що нині штучний інтелект є потужним інструментом у галузі аудіовізуального перекладу, який трансформує звичні підходи та професійні ролі, проте не усуває потребу в людському чиннику.

Перспективним напрямком подальших досліджень з даної проблематики постає розгляд ефективності інтеграції штучного інтелекту в перекладацький процес. Доцільним є вивчення етичних, когнітивних і творчих аспектів взаємодії людини та машини, а також розроблення рекомендацій щодо оптимального використання ШІ-інструментів у сфері аудіовізуального перекладу, аби зберегти художню автентичність і культурну адаптованість перекладу. Адже варто зауважити, що постійне використання машинного перекладу та систем постредагування з плином часу може докорінно змінити компетенції, мислення й перекладацькі стратегії фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко М. Інтерпретація словесного гумору як виклик для перекладача. Центр іноземних мов Everest, 2017. URL: http://everest-center.com/interpretatsiya-slovesnogo-gumoru-yak-viklik-dlya-perekladacha/ (дата звернення: 18.04.2025)

2. Вплив штучного інтелекту на перекладацьку галузь. Енциклопедія бюро перекладів Admiral, 2024. URL: https://admiral.com.ua/blog/the-impact-of-artificial-intelligence-on-the-translation-industry?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 10.09.2025)

3. Давиденко А. Лінгвістичні аспекти перекладу ненормативної лексики. ISSN 2409-1154. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Сер.: Філологія. 2015 № 19 том 2, с. 145–147.

4. Кармелюк К.О. Складнощі перекладу аудіовізуальних художніх текстів (на матеріалі серіалу Peaky Blinders). *Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем».* Вип. 13. Дніпро: Вид-во ГІІМ ДВНЗ ДДПУ, 2024, с. 82-86.

5. Качковська Я. ШІ та клонування голосу у фільмах: критика через використання технології у «Бруталісті» та «Емілії Перес». Суспільне Культура, 2025. URL: https://suspilne.media/culture/930155-si-ta-klonuvanna-golosu- u- filmah- vikoristanna- tehnologii- u- brutalisti- ta- emilii- peres/ (дата зв ернення: 22.01.2025)

6. Лановик М. Проблеми художнього перекладу як предмет літературознавчої рефлексії. Дисертація доктора філологічних наук. Київ, 2006, с. 138–158.

7. Лип'ятських А. Від креативних індустрій до розробки – дев'ять експертів про вплив ШІ на їхні професії. Happy Monday, 2024. URL: https://happymonday.ua/vplyv-shi-na-rizni-profesii?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 02.09.2025)

8. Лутовинова В. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації. *Практичний посібник, АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.* Київ, 2007. – с. 73. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/lutovinova_Referuvannia_2007.pdf (дата звернення: 12.04.2025)

9. Описовий, зіставний, структурний методи. StudFiles. URL: https://studfile.net/preview/5110809/

10. Перванчук Т. Б. "Аудіовізуальний переклад: основні види та особливості". *Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика»*, 2021, Том 32 (71) № 4 Ч. 2. с. 121–126.

11. Пеха А. «ШІ збільшив обсяг роботи». Наш досвід використання нейромереж у бюро перекладів. MC.today, 2024. URL: https://mc.today/uk/blogs/shi-zbilshiv-obsyag-roboti-nash-dosvid-vikoristannya-nejromerezh-u-byuro-perekladiv/ (дата звернення: 10.05.2025)

12. Савко М. «Аудіовізуальний переклад. Мова і культура». 2011, С. 353–357.

13. Терещенко Л.Я. Помилки в аудіовізуальному перекладі: лінгвістичний і дидактичний аспекти. ISSN 2415-7333. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету.* Серія: Філологія. 2018. Том 21, № 1, с. 168–177.

14. Швець Т. Порівняння перекладів як метод формування професійної компетенції майбутніх перекладачів. *International Journal of Education and Science, Vol. 2, No. 2, 2019*. URL:

https://culturehealth.org/ijes_archive/IJES,Vol.2,No2,2019_(22).pdf (дата звернення: 15.04.2025)

15. ШІ для субтитрів: кращий доступ, кращий навчальний досвід. Незалежна Освітня Корпорація TeachHub. URL: https://teach-hub.com/shi-dlia-subtytriv- krashchyy- dostup- krashchyy- navchalnyy- dosvid/ (дата звернення: 12.10.2025)

16. Що таке синтез мовлення? Пояснення TTS. Shaip, 2024. URL: https://uk.shaip.com/blog/what-is-tts/ (дата звернення: 05.06.2025)

17. Alfaify A. Examining the Accuracy of Human and AI Audiovisual Translation: A Comparative Analysis of Arabic and Hebrew in the Context of Conflict. *Arab World English Journal for Translation & Literary Studies, Vol. 9, No. 3*, 2025, pp. 17–40.

18. Artiukh A. Classification of translators' mistakes in the movies for the Ukrainian audience. *Вісник НТУУ "КПІ", Серія: Філологія.* Педагогіка № 5, 2015, с. 9–15.

19. Barrault L., Bougares F., Specia L., Lala C., Elliott D., Frank S. Findings of the Third Shared Task on Multimodal Machine Translation. *Proceedings of the Third Conference on Machine Translation: Shared Task Papers*, Belgium, Brussels, 2021, pp. 304–323.

20. Burchardt A., Lommel A., Bywood L., Harris K., Popović M. Machine translation quality in an audiovisual context. *Target International Journal of Translation Studies*, 28 (2), 2016, p. 206–221.

21. Bywood L., Lindsay, Georgakopoulou P., Etchegoyhen T. Embracing the threat: machine translation as a solution for subtitling. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice*, 25 (3), 2017, p. 492–508.

22. Chaume F. The turn of audiovisual translation: new audiences and new technologies. *Translation Spaces,* Vol. 2 (1), 2013, p. 105–123.

23. Diaz-Cintas J. New Trends in Audiovisual Translation. *UK: Cromwell Press Group Ltd*., 2009. 288 p.

24. Diaz-Cintas J., Nevas J. Taking Stock Of Audiovisual Translation. *UK: Cambridge Scholars Publishing*, 2015. p. 1–7.

25. European Audiovisual Observatory. Council of Europe, 2023. URL: https://rm.coe.int/iris-plus-2023-1-generative-ai-and-the-audiovisual-sector/1680ab64d6 (accessed: 21.05.2025).

26. Franco E., Matamala A., Orero P. Voice-over Translation: an Overview. ISBN: 978-3-0343-0393-4, PeterLang, Switzerland, 2010, p. 240.

27. Gambier Y. Rapid and radical changes in translation and translation studies. International Journal of Communication (10), 2016, p. 887–906.

28. Guerberof Arenas A. Pre-editing and post-editing. The Bloomsbury Companion to Language Industry Studies, Chapter 15, 2020, p. 43.

29. Hadley J., Popović M., Afli H., Way A. Proceedings of the Qualities of Literary Machine Translation. European Association for Machine Translation, 2019. URL: https://aclanthology.org/W19-73.pdf (дата звернення: 02.11.2025)

30. Hu C., Downie A. What is speech to text? IBM, 2024. URL: https://www.ibm.com/think/topics/speech-to-text (accessed: 20.01.2025).

31. Institute of Translation and Interpreting (ITI), 2021. URL: https://www.iti.org.uk/training/events-calendar/an-introduction-to-respeaking.html (accessed: 15.01.2025).

32. Introducing Whisper. Open AI, 2022. URL: https://openai.com/index/whisper/ (accessed: 20.01.2025).

33. Jia Y., Weiss R. Introducing Translatotron: An End-to-End Speech-to-Speech Translation Model. Google Research, 2019. URL: https://research.google/blog/introducing-translatotron-an-end-to-end-speech-to-speech-translation-model/ (accessed: 12.02.2025).

34. Karakanta A. Experimental research in automatic subtitling: At the crossroads between Machine Translation and Audiovisual Translation. *Translation Spaces 11* (1), 2022, p. 89–112.

35. Koronka P. How AI is giving motor neurone disease sufferers their old voices back. Онлайн-видання The Times, 2024. URL:

https://www.thetimes.com/uk/healthcare/article/elevenlabs-voice-clone-ai-als-t3ntnpcl7 (accessed: 10.02.2025).

36. Long P. Class, Place and History in the Imaginative Landscapes of Peaky Blinders. In Social Class and Television Drama in Contemporary Britain, 2017, p.165–179.

37. Lozano J., Mejías-Climent L. Beyond the black mirror effect: the impact of machine translation in the audiovisual translation environment. *Linguistica Antverpiensia*, 2023, p. 1–19.

38. Meinred, 2024. What is pre-editing and how can it help? URL: https://blog.meinrad.cc/en/what-is-pre-editing-and-how-can-it-help (accessed: 15.01.2025).

39. Minutella V. Translating Foreign Languages and Non-Native Varieties of English in Animated Films. *Journal of Audiovisual Translation*, Vol. 3 №2, 2020. URL: https://jatjournal.org/index.php/jat/article/view/141 (accessed: 21.05.2025).

40. Mitchell A. AI speech clone is so real that makers say its 'potential risks' could prove too dangerous. New York Post, 2024. URL: https://nypost.com/2024/07/10/lifestyle/ai-speech-clone-is-so-real-that-makers-say-its-potential-risks-could-prove-too-dangerous/ (accessed: 12.02.2025).

41. Nikolic K., Bywood L. Audiovisual Translation: The Road Ahead. *Journal of Audiovisual Translation*, 4 (1), 2021, p. 50–70. (accessed: 02.11.2025).

42. Oncins E., Serrat-Roozen I. Making Copyright Management Agile: Challenges and Opportunities in Audiovisual Translation and Media Accessibility for a New Digital Era. *Transforming Media Accessibility in Europe: Digital Media, Education and City Space Accessibility Contexts*, 2024, p. 121–134.

43. Orrego-Carmona D. Placing Human Agency in the AI-powered Media Localisation Industry. *Journal of Audiovisual Translation,* 7 (2), p. 1–21. URL: https://www.jatjournal.org/index.php/jat/article/view/306/140 (accessed: 02.11.2025).

44. Realtime Speech to Speech Voice Conversion. Resemble AI. URL: https://www.resemble.ai/speech-to-speech/ (accessed: 12.02.2025).

45. Reviers N., Vercauteren G., Neves J. Human Agency in the Age of Technology. *Journal of Audiovisual Translation*, 7 (2), 2024, p. 1–5.

46. Romero-Fresco P. Subtitling Through Speech Recognition Respeaking. USA: St. Jerome Publishing, 2011. 218 p.

47. Shakir U. Max is getting Google AI-generated closed captions. The Verge, 2024. URL: https://www.theverge.com/2024/9/24/24253107/warner-bros-discovery-caption-ai-google-cloud-closed-captioning (accessed: 20.01.2025).

48. Shore H. Peaky Blinders and Gang-Related Histories. Source: Leeds Beckett University Media Centre, 2017. URL: https://www.leedsbeckett.ac.uk/blogs/expert-opinion/2017/11/peaky-blinders-and-gang-related-histories/ (accessed: 21.03.2025).

49. Text-to-Speech AI. Google Cloud. URL: https://cloud.google.com/text-to-speech (accessed: 20.01.2025).

50. What are AI Hallucinations? IBM, 2023. URL: https://www.ibm.com/think/topics/ai-hallucinations (accessed: 3.09.2025).

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

51. Collins Dictionary. URL: https://www.collinsdictionary.com/ (accessed: 30.04.2025)

52. Green J. The Cassell Dictionary of Slang. London, 1999: Cassell. ISBN 0-304-34435-4.

53. Merriam Webster Dictionary. URL: https://www.merriam-webster.com (accessed: 30.04.2025).

54. Partridge E., Beale P. (ed.). A Dictionary of Slang and Unconventional English. Routledge, 2002. ISBN 0-415-29189-5.

55. The Oxford English Dictionary. URL: https://www.oed.com/ (accessed: 30.04.2025).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

56. «Гострі картузи» (Peaky Blinders) в озвучуванні творчої спільноти Струґачка. URL: https://peaky-blinders-ua.net/378-strugachka-ukrainskiy/1-season (дата звернення 20.03.2025)

57. «Гострі картузи» (Peaky Blinders) в озвучуванні творчої спільноти Цікава Ідея. URL: https://peaky-blinders-ua.net/375-cikava-ideya-ukrainskiy/1-season (дата звернення 20.03.2025)

58. «Гострі картузи» (Peaky Blinders) мовою оригіналу та з професійними україномовними субтитрами. URL: https://www.netflix.com/ua/title/80002479 (дата звернення: 20.03.2025)

59. ChatGPT. URL: https://openai.com/chatgpt/ (accessed: 22.05.2025)

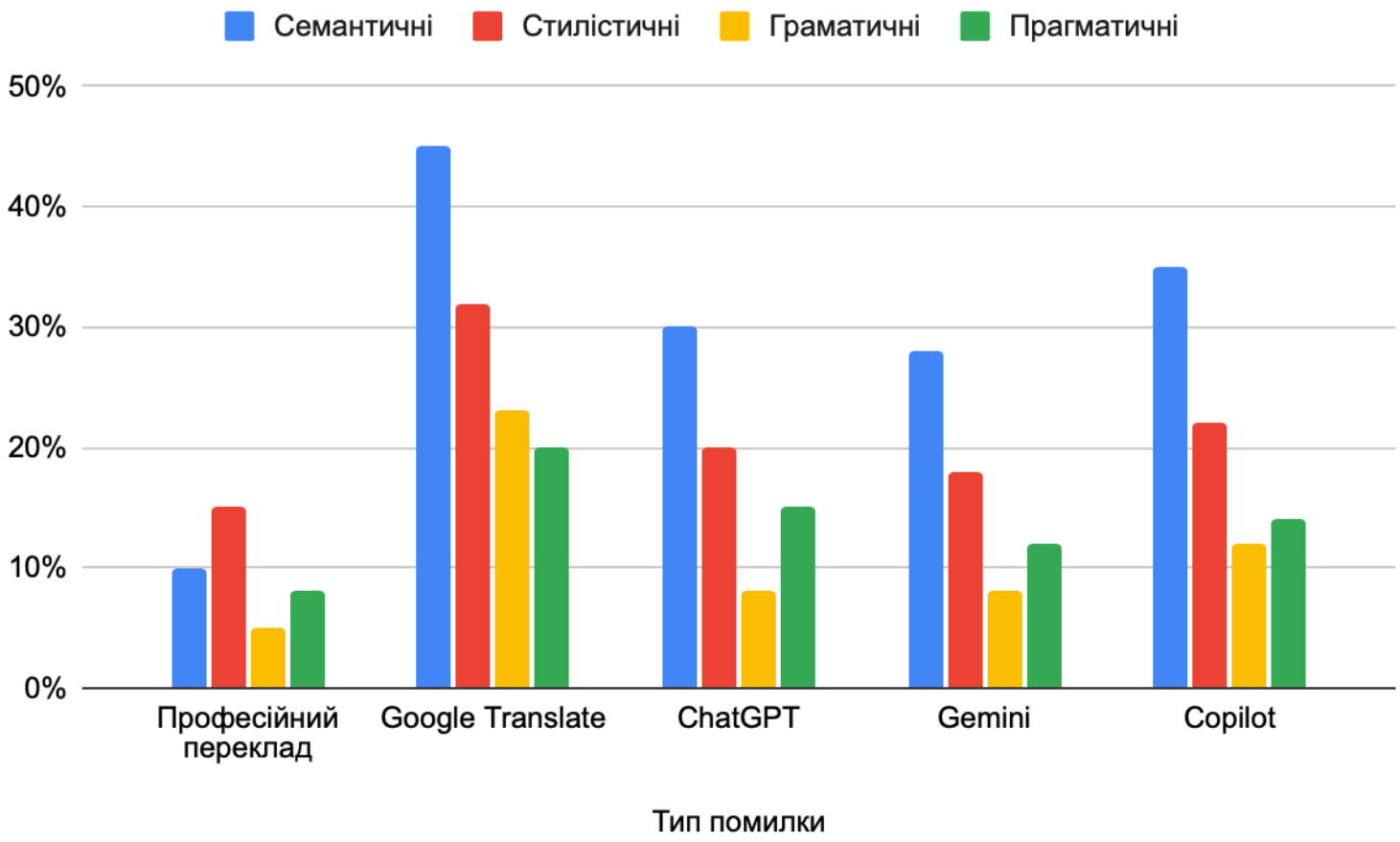
60. Copilot. URL: https://copilot.microsoft.com/ (accessed: 22.05.2025)

61. Gemini. URL: https://gemini.google.com/app (accessed: 22.05.2025)

62. “Peaky Blinders” on Netflix. URL: https://www.netflix.com/ua/title/80002479 (accessed: 01.11.2025).

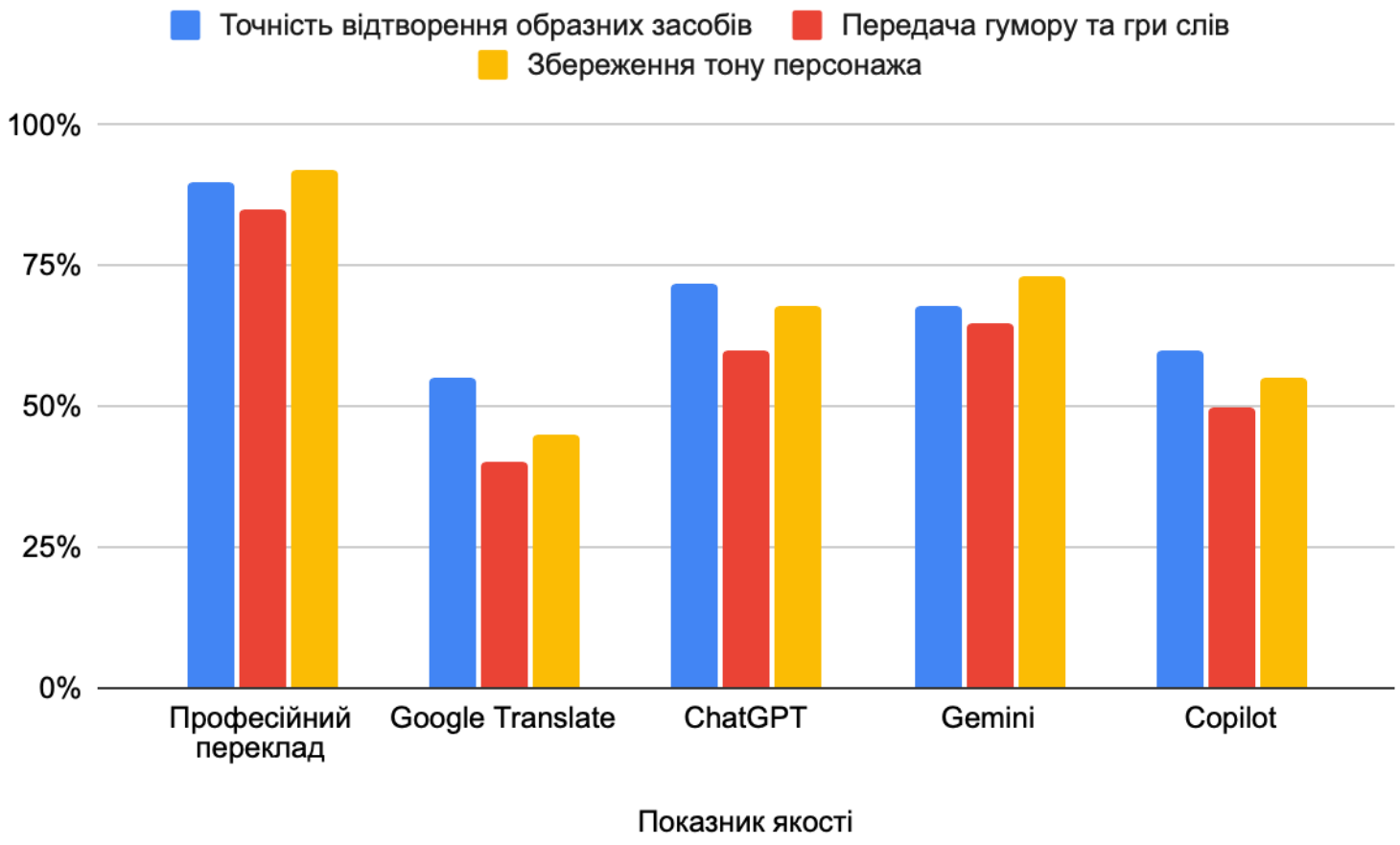
ДОДАТОК А

СПІВВІДНОШЕННЯ ТИПІВ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ПОМИЛОК У ПРОФЕСІЙНИХ ТА МАШИННИХ ПЕРЕКЛАДАХ СЕРІАЛУ PEAKY BLINDERS

ДОДАТОК Б

ПОРІВНЯЛЬНА ДІАГРАМА АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЗА ОБРАНИМИ ПОКАЗНИКАМИ ЯКОСТІ

SUMMARY

The presented paper examines the influence of automated technologies on contemporary audiovisual translation practices, with particular attention to the comparison between machine-generated and professional human translations of the TV series “Peaky Blinders” into Ukrainian. The study outlines the evolution of audiovisual translation as a research field, highlights the integration of computer-assisted tools, pre-editing and post-editing workflows, and analyses the growing role of AI-powered systems such as Google Translate, ChatGPT, Gemini, and Copilot in media localisation.

The object of the research can be defined as the audiovisual translation of the series “Peaky Blinders” produced via machine translation and professional human translation.

The main aim of the paper is to investigate the impact of automated technologies on the quality of translation solutions and the associated complexities of audiovisual translation. This aim determines the following objectives: 1) to consider the development and challenges of audiovisual translation; 2) to conduct profound analysis of the adequacy of machine and professional translations of the series “Peaky Blinders”; 3) to clarify the role of automated technologies in the translation of audiovisual works.

The obtained results confirm that successful audiovisual translation relies on a balance between accuracy, artistic expression, and cultural adaptation, which requires not only technical knowledge but also interpretive competence. The scientific novelty of the paper lies in its attempt to investigate the impact of automated technologies – particularly AI-based language models – on the adequacy of audiovisual translation, using the TV series “Peaky Blinders” as a case study and comparing professional and machine-generated translations.

Keywords*:* *translation adequacy, automation, audiographic translation, machine translation, artificial intelligence*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Кармелюк Карина Олегівна, студентка 2 курсу, заочної форми здобуття освіти, факультету іноземної філології, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми 034.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, адреса електронної пошти kkarmeliuk@gmail.com

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Англомовна термінологія сталеливарного виробництва та специфіка її перекладу українською мовою» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _29.11.2025_ _____ __Кармелюк К.О._